

KASVATUS.

Nr. 19-20
2 aastakäik.

OKTOOBER
1920.

A. Albo.

1920 a.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI.

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA.

TOIMETUS:

J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Õunapuu,
Hans Roos (peatolmetaja).

Toim. aadress: Pikk tänav nr. 54, telefoni nr. 14-63.

SISÜ:

1. O. J. Kiesel: Olge valvel!
2. H. Turp: Õpetaja ja Riigikogu valimised.
3. A. Rimmel: Katked joonistuse metoodikast.
4. H. Turp: Eesti keele õpetamisest ja uuendamisest.
5. Otto Joh. Kiesel: Kooli loodusteadusline muuseum.
6. L. Kalkun: Loodusloo õpperaamat algkoolis.
7. KIRJANDUSEST: V. Peet: Elus loodus. — v.: D. Rootsmani „Algebraalne analüüs“. — A. O.: Willem Reimanni „Eesti ajalugu“. — Uued raamatud.
8. Ajakirjanduse ülevaade.

Peningi wald Harjumaal

wajab Werila—Pikawere kõrgemale algkoolile

õpetajat-juhatajat

ja Kiwiloo algkoolile

II õpejõudu.

Walimine 30 nowembril s. a. kell 12 päewal
Peningi wallamajas. Wallamaja 6 wersta, Perila-
Pikawere kool 11 wersta ja Kiwiloo kool 14 wersta
Raasiku jaamast.

Wallawalitsus.

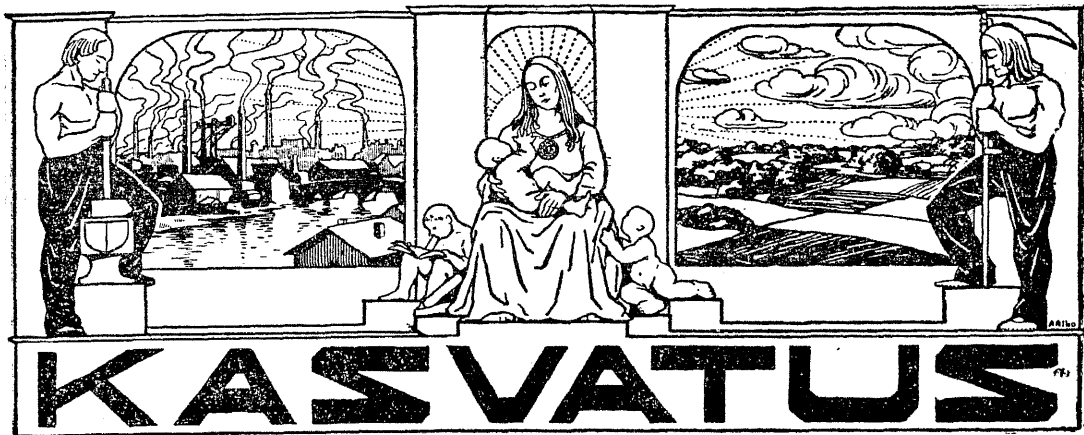
Wihterpalu wald Harjumaal

wajab oma 2 kl. kooli peale

juhat.-õpetajat.

Walimine 4 det. s. a. kella 1 p. l. Wihterpalu
wallamajas. Aadress: Wasalemma kaudu.

Walla kooliwalitsus.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

Nr. 19—20

Oktoober 1920.

2. aastakäik

Olge walwel!

D. J. Kiejel.

„Ma armastan seda, kes oma tegudele puistab kuld- sõnuette ja veel rohkem teeb, kui ta lubab“, ütleb Nietzsche („Also sprach Zarathustra“).

Praegu on meil Gestis ka kuld sõnade aeg. Lähenevad Riigilogu walimised, ja iga erafond püüab palju lubada, kõi teha, et suuremal arvul oma mõttekandjaid rahwaeftajatena näha.

Saab uus faas Eesti poliitilises arenemises.

Revolutsiooni perioodi kõikw elemus, okkupatsiooni aja lühilene sünge ja mannetu terkimine ja wajumine, werine sõjaaeg, ja lõpuks praegune walitjuse kriifide ajajärk, — kõi need elamusjed ja askebusjed ja hajameelsjed lobamised on kodanikkes tekitanud wäimuse tunde ja loonud ükkoifuse, misjuuguse meeleoluga ka uutele Riigilogu walimistele minnalje.

Ssegi kuld sõnad ei wõi kedagi liigutada.

Weel lähemas minewikus oli märgata ülekwat energiat, uusi mõtteid, uusi julgeid algatusi, — nüüd elatalje päewast päewa, määritalje paberit, luualje fantas-

tiliisi plaane ja tuhnikalje Wene seaduste kallal küll bürokratismi mehhanismi kindlustamiseks, küll „revolutsiooni faawutuste“ päästmiseks.

Wäljawaated on pahaendelised.

Seltskond on lahtunud. Ühed pöewad ifamaa päästmise suurusehullustust, teised mõitkewad sijemisel frondil kindla kääga tuuleweskittega; kes hangeldab, kes marodeerib, kes warastab, kes ei tee midagi wõi kirjutab pornograafiat.

Walitjused ei usalda rahwast, rahwas kahtlustab walitjust.

Kõil need wäärnähtused on wiimase aja toode. See on takerdunud.

Energia, mis pidi moondu ma ülesehitawaks tööks, demokraatlike aate kehastujeks, on kujunenud hämmeldawaks hallanaaliks, kus wähesjed määratsewad roogadega ja joolidega üliküllastatud laua ääres, luna waldaw enamus pealt waatab ja neelab.

Kui waadelda lähemalt seda ala, kus õpetajaskond löötab, siis ei ole ka fiin kuld sõnade ft laugemale jaadud.

Haridusministeeriumi tegewus on wiimastel ajal paberi määrimise peale üle läinud. Ja küsitaw on, kui palju suudab ära teha uus minister, õpetaja skonnakoostus.

Mutawa Kogu läbi saime algkooli seabuse, kuid on liig wähe tehtud, et seda suurt tähtsat reformi täiel määral teostada. Wiimased walitjused on imelikul kombel wastasrinnas olnud mitte ainult demokraatliselt mõtlema seltskonnaga, waid ka tema walulapsiga, demokraatlisel kooliga ja tema tödlisega.

Ei ole olnud märgata heatahtlikkust Gesti õpetaja vastu.

Gesti õpetaja on olnud ka kõige raskemal surweaegadel rahwuslise aate kandjaks. Lähemas minewikuski olid pea kõik filmapaistwamad seltskonna tegelased kooliõpetajad. Sell ajal kui muu intelligents rahwale telja pööras, oli õpetaja waimlise tehwestikuna Gesti hariduslise, poliitilise, ühistegelise jne. liikumise eesotsas.

Ka praegugi on paljud filmapaistwamad tegelased just õpetajaskonnast wälja arenenud.

Nüüd oleme aga nii kaugele jõudnud, et „puhklusele“ läinud walitjuse sõjaminiister nägi igas õpetajas, — hariduse ja oskuse peale waatamata, ainult eestujuliku „unteri“.

Kes tõneleb siin riigikaitse tähtsuse vastu? Gesti õpetaja on ka piisfi all waenlasele vastu läinud, kui seda olud nõudsid. Võib olla, et tema ainuolene oli, kes püüha rahwuse tululest teiste rinnus õhutas. Kuid nüüd arwatakse, et ta „unterina“ toob kõige suuremat kasu riiklises ülesehitawas töös.

Ja võib olla, et peagi määrus oleks awaldatud, kus iga „unter“ ka õpetaja võib olla. Wenemaal oli jarnane määrus.

Walitjus ei ole meeles pidanud õpetajaid ega nende majanduslist olukorda. Tundus, et õpetaja on üleliigne element, armuleiwa sõõja riigis.

Ei ole nende ribad ülesanne tähelepanu juhtida tööliste wäärnähjuste peale riigis. Ei saa aga mitte ütlemata jätta, et võimalikkus on need saanud laiemate

demokraatliselt mõtlewate riigikodanikkude hullade loidu järgi.

Kiik — see oleme meie! Nii peab ütlema iga kodanik. Ja ta peab püüdma ennast maksma panna igal wiisil.

Seda peawad ka õpetajad meeles pidama.

Gesti soltsiaalne arenemiskäik on ammu jõudnud wälja sellest ajajärgust, kus seltskond ainult rahwusliliselt rühmitud oli. Wastastikku ei seisja mitte eestlane ja muulane, waid majandusliliselt mitmeti kindlustatud hulgad. Arusaadaw, et ei wõi ühisi rinda moodustada need ringkonnad, kes jenni walitjuse eesotsas on seisnud, ja õpetaja. On juba juhtumisi, kus õpetajaid wallawaste nimelirjadesse mahutatakse ja sellega näidatakse, et ka meil Gestis on walge ja must.

Lähenedaw riigikogu walimised. Õpetajail tuleb ise äranisela walit neist oja wõtta ja teisi ergutada, et nad kõik walimistele läheläid.

Kolm aastat on rahwa ajaloos lihitene hetk, kuid pill sedeks lüü, et halbu kalduwusi luua, millest raske on wabaneda.

Õpetaja peab selgitama oma suhteid erakondadega, kes walimistel nimelirjadega efinewad. Õpetajad puutuwad kokku ka laiemate rahwahulkadega, kelle peale nad wõiwad mõju awaldada.

Oleks suur ülekohus enese ja rahwa vastu jääda loiuks walimistel: need määravad lähemas tulewikus meie majanduslise ja waimlise arenemiskäigu ja sellega üldse Gesti hariduse ja demokraatia tulewiku.

Peab selge olema, mis meie tahame. Peab Kogu jõuga püüdma seda ka kätte saada.

Riigikogu ei ole mitte pettetuli, waid reaalsus, mis jälgib walijate meeoleolu.

Gesti õpetaja jääb kindlaks traditsioonidele: ta jamub demokraatiaga tööriigi poole, kus hariduse lipp üle kõigi lehwib.

Andke oma hääled neile, kes mitte ainult ei puista kulbõnu teedele, waid weel rohkem teewad, kui nad lubawad.

Õpetaja ja Riigikogu walimised.

Juba meie rahvusliku romantika päewist kaubit, kunas rahwakooli õpetaja wagaõewa palwetaadina töötas kiriherra osketohele mõju all, on meil haawatud õpetajastonna*) peale poolleibi nagu terjusmunlade ordo peale waatama, selle liikmed midagi ei tohi nõuda, waid ainult peawad paastuma ja paluma. See waade on ajajooksul kujunenud põliskombeks, millest meie parempoolne feltskond, ja seal hulgas ka osa õpetajaibli tänapäewani wisalt kinni peab. Aga kui üllatawalt ebaõiglane weel selle juures ollakse: kui teiste heaks midagi nõudes waja on ülemaalist poliitikat ajada, siis on itka õpetajastond eimene, leda kaasa töötama kutsutakse. Niipea aga kui õpetajastond suu awab, et enda kutsuhurwe kaitsta, siis tullakse kohe ettehetetega — õpetajad ajawat poliitikat. Wõib olla, et mõnel wagal mehel seegi lubamatu näib, et nüüd, õppetöö algul, kunas õpetaja kutsutöö alal kinnised küsimused lorida ootamas, „kaswatusel“ weergubel poliitikat kõneldatakse. Minu arwates aga — ja ma loodan, et see ka õpetajastonna suure enamuse arwamine on — on see meil praegu mõõdapääsemata wajaõu- fets. Tõsi — õppetöö on algamas ja kinnised küsimused lorida ootamas, aga Riigikogu walimised on ka algamas, ja kui meie lähemas tulewikus paastuja- ja palwetaja osaga rahul ei taha olla, siis peame kaasa löndima. Meie ei wõi ega taha oma hääletandjat, auuidugi mõista, erakondade wõitluswõltsat muuta. Siin seame ainult juhtnõõrid üles, mida siis erakondade ja nende lehtede kaudu püüame teostada.

Meie oleme oma kutsutöös aated itka etteotsa seadnud, mille poolst kellegil midagi ei tohiks olla meile ette heita. Nõnda oleme oma siemise tööe**) juba joonde ajanud ja seal töö kätima pannud: Me teostame kbigile kätte saadawat ühtlustkooli. Meie seljatagune ja jalgealune on selle juures kindlustamata jäänud. Meie töö liigub liialt ilma ja tuulte mõju all. Siin peame endile tarwilisi kindlustusi soetama. Meie peame lorida saatma, et kooli teiste riigiasutustega ja õpetajat teiste riigitegelastega ühewääriliseks peetaks. Sellekohane tegewus kuulub meie kutse wälisurwide hulka, mida koduste abinõudega ei saa ära õfustada, waid kus „wälistpoliitika“ waja abiks wõtta, see tähendab — walimiswõitlusse minna.

*) Autor tarwitab „õpetkond“ pro „õpetajastond“.
(Toim.)

**) Esi, ee, ett. Esi — rullilõõtjate tööpiirkond.

Kool on jäänud meie riigis wiimaseks asutusets ja õpetaja wiimaseks tegelaseks, selle hurwe ainult wõimalust mõõda rahuldatakse, wõi koguni ignoreeritakse. Eendusi wõib palju tuua.

Meil on koolimajadest suur puudus, nimelt maal, ja meil leidub hulgana mõisamaju, nimelt maal. Meie koolid aga ei pääse neisse majadesse. Wabaduse mefändalail hõistatime: Nüüd wiime koolid mõisatesse! Olime ses luulelikus arwamises, et selle wastu kellegil eestlajel midagi olla ei wõi. Nüüd on aga kooli ja mõisa wahel asunud uus wõim — riigimaade walitsus, kes sagedasti nagu näitab, nagu ei lähets Eesti kooli hurwid temale midagi lorida. Metfaiulemad, mõisawalitsejad jne. saawad mõisamajus hinnata korterit, aga kui kool sinna tahab ajuda, siis küsitakse omawalitsuselt kinnised tuhanded üüri. On ka mõisamaju, mis tühjalt seisawad ja — lagunenaw. aga kooli alla neid ei anta. Meie kooli hurwi ei näi kogu riigi hurwi olematki. Kool õfiku ise enesele ulualust, nagu mõni soowimata wõõras.

Õpetajate palgaasi on meil riiklik jant, millele ei leidu sarnast. Küllap näeme, millal me ütskord oma 1918 a. palga kätte saame ja misjugu se rahakurfi järele me selle saame.

Riigiteenijaid warustatakse. Üts maatonnawalitsus annab tänapäewani oma liigetele kuu kosta, peale muu warustuse, wiis naela juhtruit, mille maitsegi õpetajail ununenud. Meie peakinn kubiseb kõifjugu ametnikkudest, kes kõif toredasti kaetud ja ka hästi toidetud näiwad olemat. Õpetajaille, kes ka riiki teeniwad, ka Läänne- ja Wirumaal, kui nad seaduslikku warustust kätte saada on soowinud, on teatatud, et neid riigiametnikkude hulka arwata ei wõiwat, küll aga. . . wallawaeste hulka!

Wõiks weelgi lugusid õpetajastonna elust jutustada, mis nagu muinasjutud kõlawad, aga aitab neistki. Juba nende järele on lugejail täitfa selge, misjugu se „aukohale“ kool ja õpetaja Eestis on asendatud.

Milllega on niisugused wäärnähtused seletatawad? Meie walitsust walidawa õfkonnaga. Ateline Waba-Eesti, mida siis tundfime, kui me weel wabad ei olnud, oli kirjannikkude ja luuletajate loodud.

Kurb seisukord. Saunfeni ja Jakobsoni päewist peale on Eesti rahwakooli õpetaja see olnud, kes meie ifeteadwust on aratanud, elustanud ja ebaõf kannud. Meie ifeteadwus aga oli see, mis parajal filmapilgul ifeifiswuse mõttest kinni haaras ja oma

riigi lsi. Nõnda on meil õigus ütelda, et Eesti rahwatooli õpetaja on Eesti riigi looja. Enda jalule saanud kaswandil aga on nüüd kasuisa aianurka ajanud ja ei paku talle seal midagi rohkem kui, — kohta walla-waeste nimelirjas.

Selle kerjuse osaga ei pea meie leppima. Me peame endi õigust nõudma. Seda wõime ainult siis, kui walmistel agaralt kaasa töötame ja rohkesti oma mehi Riigikogusse wiime. Õpetajate % riigikogus peab palju suurem saama, kui see Usutawas Kogus on. Iga walmisringkond peab sinna vähemal paar tuisedat meest saatma. Mingu nad sinna mis erakonnas tahes, kooli asjale on nad ometi kasulikud. Kooli õppetöö peab poliitilist waba olema, selle tõttu on siin erakon-

dabel rohkem ühiseid huwe, kui ühelgi teisel alal.

Õpetajaskond wirgugu walmistele ja wirgutagu ka teisi enda huwisid kaitsma. Nüüd on aeg, kunas tulewiku wõime luua. Ajata oleks pärast walitsust jüüdistada, sest ise ju loome selle walitsuse. Wana põliskomme, mis õpetajat keelab poliitilist osa wõtmast, tuleb kõrwale heita. Meed olid koolmeistriid, kes paastusid ja palusid, õpetaja d peawad hoopis teistsugused isikud olema — nad peawad iseendid õiguslikul alusel täielikult maksma panema. Poliitilist hooldumise nüüd- sel ajal on kõige suurem poliitika ajamine, sest see on iseene ja rahwa pimeduses pida- mine. Õpetaja — olgu selle orjast lõpetaja.
S. Turp.

Rattfed joonistuse metoodikast.

A. Kemmel.

Joonistuse kui õppeaine tähtsus.

Senni oli joonistamine meie algkoolides kõrwaltsels õppeaineks, sest et tema tähtsust dieti ei hinnatud.

Pealegi walitses arwamine, et joonistamist kui kunsti õuawad ainult anderikamad lapsed omandada.

Täsi, et kirjaniitks saada, on annet tarwis, aga keele grammatika ja ortograafia wõib igaküts ära õppida. Ka joonistamine on keel — kujude keel. Koolis õpitakse ainult selle keele grammatikat ja ortograafiat (s. t. kõige elementaarsemat graafilist oskust), ning seda wõib omandada igaküts.

Wiimasel ajal suure huwitusega laps hingeelu tundma õppimisele afudes on leitud, et joonistamisel on lapse kohta suur haribus- line ja kaswatusline tähtsus.

Kooli haribusline eesmärk on — ritastada lapse mõistust, mille tsklohaks peaju, wält- sest ilma st wõetud kujudega ja mõistetega. Sgafugused välisilma muljed peafewad aga peajusse ainult wäliste meelte kaudu, teist teed ei ole.

Tähendab, et muljed täielikud oleksid, peawad neid ebastkan- wad meeled arenenud olema.

Kõige rohkem wõtame muljeid wastu nägemise meele abil, sellepärast peab tema arenemise eest isääralt hoolt kandma — laps peab õppima waatlema ja sel teel muljeid omandama.

Waatlemine on aga alati täielikum, kui ta joonistamisega, s. o. aktiivse tege- wusega seotud.

Õpilane käib, näitusels, mitu aastat ühte ja sedasama koolitseed. Ta on tuhandeid korde waadelnud teedärseid maju, aga ei wõi ühtegi neist täielikult kirjeldada.

Teisiti on lugu, kui õpilane mõne neist üles joonistab — joonistatud asja kaju jätab joonistajas sügawa ja püsüwa mulje.

Sellest järeldame: waatlemine olgu koolis alati lähedalt seotud joonistamisega (wõi woolimisega), sest ainult sel teel ritastame lapse mõistust sügawate ja püsü- wate kujudega; sellepärast ärgu jäägu joonistamine ainult selle tunni piiridesse, waid olgu laialt tarwitusel wõimalikult paljude õppeainete käsitamisel.

Sellega omandab ta weel hoopis uniw-ersaalsama tähtsuse — ta saab koolis ü h e l s- mõtete awalbamise wiisiks.

Magu teada, wõib inimene oma mõtteid ja tundeid awalbada mitmel wiisil: kas sõnade, liigutuste (plastika, miimika), helide (muusika) ehl joonte ja wärwide abil (joonistus, maali- kunsti).

Kui maalikunstnil ilusat maastikku nähes, wärwide ja pintsli järele haarab ja pilbi loob, siis räägib ta wärwides selle maastiku ilust. Kui õpetaja pika kirjelduse asemel seletatava asja tahwile joonistab, siis awalbab ta oma

mõtteid joonistuse abil. Sedasama võib ütelda, kui õpilane, näituseks, mõne juhtumise ümbristusest elust üles joonistab.

Joonistus on pealegi üleilmaline keel, ta ei tee vahet murratute ega rahvaste vahel, ja tema abil võib väga lihtsalt ja osavasti mõtteid avaldada. Messonjee ütleb: „Ma paneaksin joonistamise koolides kõigi õppeainete aluseks. See on ainute keel, mille abil kõige võib avaldada, ja isegi nõrk wisanb annab asjast parema ettekujutuse, kui hästi-featud lause“.

Sellepärast peab püüdma, et lapsed võimalikult rohkem joonistaksid ja et õpetaja ise tundide ajal joonistamist mõtete avaldamiseks tarwitaks. Üks tuntud pedagoog ütleb: „Kui mõnes koolis lapsed igal parajal juhtumisel plitatsi haaramad ja kõige püüavad üles joonistada, siis on õpetaja saavutanud paremaid rezultate.“

*

Kooli kasvatuline eesmärk on laste eetilisel ja esteetiliselt arendada ja teda kindla tahteduga ning töövõimuliseks kodanikuks kasvatada, sest töö on see, mis igasugust ühiskonda niihästi materjaalselt, kui ka moraalselt üleval hoiab, kuna töö põlgamine langemisele ja lagunemisele viib. Ajalugu võib selleks küllalt näitusi tuua.

Igasugune tegevus (töö) nõuab aga tahtedudu ja oskust (inimese mõistus avaldub teadmistes, tahtedud tegevuses), mõlemaid peab koolis lastes kasvatama. Meie õpetame aga lastele palju teadmisi ja vähe oskust, kuid ometi seisab õige haridus oskuses, mitte paljastes teadmistes. Töö oskus nõuab osawat kätt ja terawat silma, ja seda arendab joonistamine kõige paremini. Lib. Tadd ütleb selle kohta: „Et laps joonistades käe abil mõtteid avaldab, siis arendab ta sellega käe mõistuse sõnakuulelikkust teenriks. Sõnakuulelik käsi ja osaw film on aga igas töös tarwilikud. Sellepärast kõit, mis inimene õpib joonistades, on pärast suureks abiis, üksteis misjuguise ala ta enefele walib. Ma olen kindel, et osawad lapsed on tarwilikumad kui sorawalt rääkimad keeled“.

Enne kooli areneb lapse waim peaaegu-kult mängides, s. o. aktiivses tegevuses, koolis võimaldame temale aga ainult joonistamise, woolimise ja käsitöö tundidel aktiivselt tegew olla, mis neile õppeainetele muidugi seda suurema väärtuse annab.

Statunde arenemisel võib joonistus palju ära teha. Laps kogub joonistamisels liiki,

liblikaid, konnatarpe, sügisese wärwirikilaid lehti jne. Selle juures walib ta paljude ühesuguste asjade hulgast muidugi ilusamad ja õpib sellega loobuses ilu nägema. Piltide waatmisel õpib ta ilu nägema ja hindama kunstis, ning ornamente kokku seades ja neid asjade ilustamisels tarritades õpib laps ilu otfima ka igapäewastes tarbeasjades.

Lõpuks, joonistamise tundidel on õpetajal kõige parem võimalus lapsi tundma õppida, sest kusagil ei awalbu lapse „mina“ nii selgelt kui ta joonistustes. „Lapse joonistus on aken, kust tema hingesse võib waadata“, ütleb üks Itaalia naiskirjanik. Laps joonistab seda, mis teda huwitab ja väljendab selle juures oma ettekujutust asjast: „On ettekujutus õige, on ka joonistus õige, ehk jälle ümberpöördukt, sest nii, nagu osaw sõna on osawa mõtte wäline märk, nõnda on õige joonistus õige ettekujutuse wäline märk.“ (prof. Augsburg).

Kuid laste joonistuste hindamine ei ole sugugi kerge, sest nendes tuleb ette palju iseäraldusi, mis lapse arenemisastmel täiesti loomulikud, aga meile naeruwäärtd paistawad. Lapse töid tuleb laste eneste, aga mitte täisealiste seisukohalt hinnata, wastasel korral räägime üksteisega arusaamatut keelt ja meie hindamine muutub lastele surmeks ja wägistamisels, mis muidugi lastu tuua ei wõi.

Laste joonistuste iseäraldused.

Asjade worm ei huwita last, huwitus wormi wastu ilmub alles hiljem. Ei saa sellepärast nõuda, et lapse tööd wormi suhtes õiged olekid. Siin märkame tihhi just wastupidist nõhtust: lapsele meeldiwad rohkem asjad, mille worm väljatõttamata, isegi ebaloomutruu.

On wist igauks tähele pannud, kuidas laps poest ostetud hobuse wõi wantri kõrwale jätab ja suure huwitusega toolibega mängib, neid kord hobuseks, kord wantriks, kord laewaks nimetades.

Millest see tuleb?

Lapsel on suur ettekujutuswõime, mis alalist tegevust nõuab: loomutruud asjad ei rahulda teda, sest seal on kõit juba filma ees olemas. Seda rohkem annawad aga rahuldust asjad, mille worm puudulik, sest siin on illusiooniwõimel suur tegevuswõimalus.

Sellest siis ka tuleb, et laps joonistustes oma wigu ei märka, sest illusiooniwõime silub kõit wead: joonistus on ainult märk, mis teatub meelestjunt

elule kutsub ja see meelekuju huvi tabli last.

Vanemate laste juures hakkab illusiooni võime kahanema ja noormitunne kasvama.

Piltamisi ja ettevaatlikult, alati arenemisastet filmas pidades, tuleb last juhutada noormõistete tundmisele, aga mitte arvustades. Tähtis on, et laps on tahtnud midagi kujutada, on katsumus väljendada, tähtis on kujutamispõhine, aga mitte resultaadid. Lib. Tadd ütleb: „Ei või laste joonistusi arvustada täisealiste seisukohalt. Just selle vastu, meie peame laste joonistuste peale vaatama, kui mitte austusega, siis vähemalt sooja poolehoidmisega, sest nendes avaldub lapse „mina“.“

Kui laps kõnelema püüab, sõnu segades ja valesti väljendades, siis ei ütle meie temale mitte: „oota, ole wait, kunni sa dieiti rääkima õpid. Meie teame, et mida rohkem laps püüab rääkida, seda rutem kujuneb temale õige, elav ja ilus kõne. Ka joonistuses ei või olla teist teed.“

*

Laps ei joonista mitte seda, mis ta näeb, vaid seda, mis ta asjast teab ja misjuures ettekujutus tal temast on (ei joonista asja, vaid oma meelekuju).

Sellel on seletatavad mitmesugused nähtused laste joonistustes.

Tihhti võib märgata lapse joonistusel maja, millel näha külg ja kaks otja, sest laps teab, et majal kaks otja on. Niisama tuleb ette, et ta profiilis inimesele kaks silma joonistab. Altnad on laste majadel enamasti ilka kõrgel paigutatud, sest lapsele ta väikse lastu juures näivad nad täiesti kõrgel olevat — laps joonistab siin seda, misjuures ettekujutus tal asjast on.

Siin ei saa mitte joonistuse parandamisega peale hakata, vaid peab lapse enne õige meelekuju asjast elule kutsuma, siis paraneb joonistus iseenesest. Tähelepanu, õpetaja peab siin last teravale asja vaatlemisele ergutama.

*

Laps joonistab peensusi, ükfiltsu tähelepanemata jättes, asja üleüldise vormi. Ta hakkab, näituseks, lindu joonistama. Joonistab noka ja koondab siis kõik tähelepanu pea joonistamise peale, kui see valmis, joonistab silma, pead hoopis ära unustades. Siis joonistab teha, kus juures ükfiltsu sulgede joonistamine on kõige tähtsamaks momentiks. Lõ-

puks kannatavad asja üleüldine vorm ja proportsioonid.

Õpetaja peab siin laste tähelepanu juhtima asja üleüldise vormi ja proportsioonide peale ja hoiatama peensuste joonistamise eest, sest need teevad joonistuse ainult kirjuts ja segaselt.

Laps joonistab asju profiilis, sest et see asjade kõige iseloomulikum seisak on. Seda filmas pidades tuleb asjade joonistamiselt profiil-seisakust välja minnes.

*

Laps armastab ereda värve ja tarvitab neid oma joonistustes väga sageli; selle juures huvitab teda väga vähe (peaaegu mitte sugugi) asja loomulik värv. Selle tõttu on laste joonistused tihti kaetud kõige fantastilisemate värvidega. Nad ise seletavad seda väga lihtsalt: „see meeldib mulle“. Värvide tarvitamine rahuldab siin lihtsalt tema ilutunnet. „Asja“ loomuliku värvi kutsub laps alles hiljem edasi anda.

Ka joonistuse õpetaja peab sellega rehkendama ja alguses lastele värvide valitus täieliku vabaduse andma.

Olgu veel tähendatud, et lapsed töötavad ruttu, nad ei saa oma tähelepanu kaua ühe asja küljes hoida.

Loomumastane on sellepärast lastel joonistuste väljatöötamist nõuda. Just selle vastu tuleb nõuda julget ja rutulist joonistamist, ning püüda joonistustundidega võimalikult rohkem vaheldust luua.

Teemade valik.

Teemade valikul ei saa mitte alati kavalindusest kinni pidada, vaid ka siin peab ilka rehkendama õpilase huvi ja tema arenemisega.

Kui laps kooli tuleb, on temal juba hull kujukid ja aimeid; mis ta oma ümbruse vaatlemisest on omandanud.

Laste ümbrus on mitmesugune, sellepärast on ka kujude ja mõistete kogu mitmesugune: linna laste mõistete on isesugused, maa lastel — teistsugused. Mõistete mitmekesiduse tõttu peavad ka teemad mitmekesised olema: maa lastel maa elust, linna lastel linna elust.

Teiseks tingimiseks teemade valikul tuleks nimetada ajatohasust, s. t. teema vastaku läesolevale momentidele ja laste filmapilgu meeleolule.

Sügisel, kui lapsed kooli tulevad, on neil palju häid mälestusi suvest. Kõige mõistlikum on muidugi, kui õpetaja lastega siis

möödasaadetud sumest kõneleb, (õieti lapsi kõneleda laskeb) ja siis õiget meeleolu tabada katsudes, teema üles seab.

Pühade eel wangistavad laste meeli muibugi eelolewad pühad, ja nad joonistavad häämeeluga kõite, mis kuitagi wiisi pühadega ühenduses on.

Peale selle leidub kooli ja last ümritsewas elus palju momente, mis neid huvitab. Näimiseks küla koolimajast sõidab auto-mööda. Lastele on see undis, nad jooksewad suuremalt jaolt wiist kõit atna juure vaatama. Järgmisel joonistamise tunnil katsutakse lühike seletuse waral auto kaju elustada ja siis antakse teema: „Geit ära, auto sõidab!“

Asjade joonistamisel tuleb meeles pidada, et elusad asjad last palju rohkem huvitavad, kui elutud, sest laps armastab elu ja liikumist.

Kui ma kord esimese klassi õpilasi palusin paberi tükkide peale üles tähendada, mis keegi nendest enesele soowib saada, siis nimetasid peaaegu kõit, kas elusaid asju (hobune, lehm, jänes, eesel, lind), ehk asju mis liiguwad (laew, auto jalgratas, rong jne.).

Last huvitavad veel asjad, mille otsarwe temale teada, mis tema enese ümbrusest wõetud (mänguasjad). Mingisugust huvitust ei satu aga geomeetrisest kehade (kuup, piramiid, koonus jne.) ja kujundite (ruut, ellips, uug) joonistamine, sest nad on lastele wõõrad ja liig abstraktseid.

Õpetaja seisukoht laste joonistuste suhtes.

Huvitus on ainuke wõbru, millega distsiplineerimata last tööle wõib rakendada, muud abinõud ei mõju. Ühtlasi tuleb üles otsida põhjust, miks mõni laps koolis joonistada ei taha (sest haigust wõib orstida ainult siis, kui põhjust teada). Sagebamad põhjust selleks on järgmised:

1) laps ei ole kodus enne koolitulemist joonistanud, kas tahtmise puudusel ehk waneamate hooletuse tõttu;

2) laps on oma loomu poolest liig tagasihoidlik ja ei julge tööga alata;

3) õpetaja wõi wanemad on laste joonistuste kohta liig terawaid märkusi lubanud;

4) laps astub kooli liig wanalt, kui enesekriitika juba arenenud.

Kui lapsed joonistama on hakanud, siis ei tohi neid enam seletustega segada. Wähe rääkida ja palju joonistada — see olgu esimese kooliaastate juhtsõnaks. Õpetaja segagu laste joonistustesse wõimalikult wähe — last iga laps areneb iseisikwalt.

Tööde läbiwaatamisel peab hoidma terawate märkuste eest. Õfegi siis, kui lapse joonistus õpetajale arusaamata, peab teda mõne julgustawa sõnaga toetama. See rõõmustab last ja annab talle julgust edasipüüdmisses, kuna üks libe sõna töötahmise paraliseerida wõib.

Tähtis ei ole mitte see, et õpetaja lapse joonistuses wea üles leidis, waid tähtis on see, kuidas ta teda parandab. Siin peetagu ikka meeles, et „meie ülesanne seisab selles, et küsimuste ja ettewaatlikkude märkuste waral lapsi wigade tundmistele wiita ja terawale järjekindlale waatlemisele õpetada. Kui aga õpilane iflagi omast waast aru ei saa, siis ei too otsekõhene wea äranäitamine ta kasu. Õpilaste tööde parandamise eesmärgiks on nende tähelepanu ja wastuwõtlikkuse arendamine. Parandamist aga selleks tarwitada, et wiletsaid töid häädeks teha, on autu“.

Wead wõiwad olla kas tehnilised ehk loogilised (sijulised). Tehnilised wead paistawad küll kõige rohkem filma, aga nendel ei ole suuremat tähtsust, sest kordan: meid ei huwita lapse joonistus, waid loomisprotsess, mis joonistamise kaugas läib.

Palju tähtsamad on ka kaswatuslikes mõttes loogilised wead. Nad wõiwad olla ükfitud, mis ette tulewad mõne ükfitu õpilase juures, ehk tüüblikes, mis suurema hulga õpilaste juures ette tulewad.

Tüüblikes wead parandatakse terwe klassi abil, töösse wõimalikult rohkem õpilasi kistudes.

Harilikult joonistab õpetaja samasel juh-tumisel wigase joonistuse tahwile ja püüab õpilasi juhtiwate küsimuste waral wiita wea tundmisele.

Joonistuse wälimuse peale ei pea suurt rõhku panema, sest ilus joonistus ei o'e weel hea joonistus. Wigases joonistuses wõib olla palju rohkem tõst maitset, kui mõnes õiges, ja wahel wõib primitiivne, aga tüübiline kujutus rohkem kasu tuua, kui peenelt wäljatõttatud ja filutud. On ifegi loomuwastane, kui terwel klassil on ilusad ja filutud joonistused. See näitab, et õpetaja liiga palju laste joonistuste peale on mõjunud.

Enamasti wõib koolis tähele panna, et wälja töötada ja filuda armastawad just ande-waefed, fantaasiata lapsed, kuna anderitastel lastel joonistus wäliselt mimesuguste puuduste all kannatab (wäljatõttamatu, wormi poolest puudulik jne.). Selle põhjust tuleb nende laste tugewat ettelujutust pidada, mis ifka uut stfib ja laua ühe koha peal ei püfi.

Eesti keele õpetamisest ja uuendamisest.

Eesti keele õpetaja on keeleuenduse mõjul raskesse seisukorda sattunud. Maksimal korraldusel peab ta õigekeeluse alujärgs õigekirjutuse-õnaraamatu võtma, kuid keeleuendajatele on seal antud juhid ammugi wananenud. Võiks ju kõik uuendusnõuded tähelepanemata jätta ja „leabuslikul“ alusel püüdes rahulikult edasi töötada, kui sel tööl tagajärgi oleks. Seisukord on aga niisuguseks kujunenud, et ametlikku keelt jägedasti kurtidele lõrwadele tuleb kuulutada. Keeleuendus on enesele koolinooruses üllastumõttliku austaja leidnud. Noorus mõtab siin tujukalt kõik omaks, mis pakutakse. Ei waadata selle peale, kas pakutaw uudis tarwilik, otstarbekohane ja ilus on, sest on küllalt, et see uus on. Kui keeleõpetaja noorsoo huwe ignoreerib, siis ignoreerivad noored teda, ja tödemõtlus langeb nullini. Tähes või tahtmata peab õpetaja siin õpilaste soome tähelepanema, kui mitte õppetundidel, siis wäljaspool neid. Aga ka õpetaja järelandlus ei suuda seisukorda täiesti päästa. Siis tekib uus raskus: ei tea, mida võtta, mida jätta. Kõiki paradokse klassituppa wiia ometi ei või. Noorus aga on absoluutne uuendaja. Tema on y li asemel, o u asemel jne. juba tarwitusele mõtunud ja ta austaks ka instruktiiwi, kui oskaks. Nii ei saa õpetaja kõigile nõuetele ometi vastu tulla, ja tagajärg on, et klassitoas isejugust keelt õpitakse, aga tegelikus elus (nimelt noorsoo elus) teistjuga keelt tarwitatakse. Keeleõpetaja aga peab kahje ilma wahel hõljudes ennast kompromisside teel kuidagi wiisi edasi aittama.

See seisukord ei oleks iseeneest kee teab kui hädaohtlik. Kõrwalt waadates võib asja koguni heatahtlikelt hinnata ja arvata, et see wiga ei tee, kui noorsugu uuendusi otõides oma keelega ametlikust keelest paiguti ette jõuab ja mõnda grammatika wormi teistiti läkitab, kui jeda klassikeeles tehakse. Lugu on tõepoolest nii, ja hädaoht ei peitu siin keeleuenduses eneses, waid kaasmõjus, mida see wool õppetöö peale amaldab, ja mis lõrwalt waatajale silma ei puutu. Keeleuenduse mõjul ei õpi noorus kirja-keelt korralikult ära, sest et ta selle peale poolpõlates waatab. Uuendatud keelt aga, millega ta iseseiswalt tutwuneb, ei suuda ta pealiskaudseltki ära õppida. Selleks puudub tal tarwilik ettevalmistus ja püümus. Nii ei õpi koolinoorus ühte ega

teist, ja kindel on, et noored inimesed, kes käesolewail aastail keskoolide lõpuklassidest wälja tulewad, oma emakeelt segajelt ja wigajelt lõnelewad ja kirjutawad.

Parandus on siis tungiwalt tarwilik — nii hästi õpetajate, kui ka õpilaste suhtes. Parandusettepanekutega tuleb esineda kõigile kolmele asjaosalisele, s. o. keeleuendajatele, uuenduswastastele ja koolinoorjooale.

Keeleuendajatele on mul järgmist ütelda. Ülen keeleuenduse poolehoidja. Tunnen ja tunnistan selle wajadust ja tähtsust. Ma ei või aga uuendajatele, ja nimelt nende juhtile J. Mawikule, etteheidet teemata jätta, et nende tegewus paiguti rämpakas ja järjekindlusetu on ja et seal jägedasti teaduslik tõõidus puudub. Kujutaks näiteks on selles Mawiku „Uute sõnade sõnastil“. Selle teose eesõnas ütleb autor, et töõ wäljamõte suuremast sõnaraamatust olewat ja ainult kõige hädalijemat wajadust täita püüdnud. Raamatu trükkimise ajal selgub autorile, nagu ta sellest järeldõnas aru annab, et ta töõ liig tõõkultuurelt teinud, ja ta laiendab jeda tähsetiku lõpupoolele. Kui aga töõ walmis ja juba trükitud, arwab autor, et see üleni ometi liig kitsas saanud, ja ta lisab raamatule „lisangute ja täienduste“ näol teise sõnaraamatu weel juurde. Tõõ on niisid nii katkeline, et raste jeda tarwitada. Tarwitaja peaks kõige pealt ees- ja järeldõna läbi lugema, siis teaks ta, et iga sõna kahest kohast tuleb otõida. Kui ta järeldõna esiteks lugeda ei märka (ja millest peaks ta jeda märkama), siis jääb raamatu teine pool tarwitamata. Raamatu eesõnas annab autor deriwatõiooni-õpetuse, aga ei siwene selles delailõidesse. Just deriwatõoonõis aga meil detailõid tarwilõid on, liati weel uudõusõnastõitus, kus hull uust deriwatõoonõ. Et Mawikul siin püümus puudub, sellepõrast puudub deriwatõoonõ järjekindlus ja mas sõnastõitus ja autori keeles illeilõide. — Mawik näib kartwat, nagu mõiks ta mõne uuendusega hiljaks jääda ja teised temast ette jõuda. See kartus on asjatu. Tema töõd ei tee keegi teine Eestiõs. Tema on meie kirjandusloos enesele koha wõõtnud, mis Wasingõst, Hornungõst ja Ahrenõst ja ka Wesõst ja Hermannõstõi tõõrgemal asub. Sellel seisukõõal olles ei peaks ta niisid enam uueuust uuenduse järele ilma

jaatma, nagu tänini, mida tarvitajad korralikult ära seebida ei suuda ja mis siis tugema opositsiooni ellu lutsub. Müüid tuleks uuendustele wahaeag määrata ja oodata, kurni selgub, mis elaw keel wastu wõtab, mis ta tagasi lükkab. Mõne aja järele tuleks siis asi uuesti käsile wõtta ja lõpuotsust teha. Wahaeaga peaks aga reformaaor meie murratute põhjalikumaks tundmaõppimisels kasutama, kust ta tänini enamwähem juhustlikult on ammutanud, kus aga weel palju „uudist“ on.

Keeleuuduse wastaste arwamised on meil sagedaste liig subjektiivsed, mõnikord wäiklasedki. Kui näit., Sögwer oma „Gesti keele grammatikas“ (lht 18) keeleuudajaid, kõige pealt muidugi Nawiit, „mõnebels Tartu kirjastajatels“ nimetab ja Saaberl oma „fooneetika algete“ eeskõnast arwab, et „isikliku ilumaitse ja ilutunde kriteeriumi kui meelewaldbet ja diletantlikst tõsijelt kõne allagi ei wõiwat wõtta“, mis nähtawasti Nawiitu pihta on sihitud, siis ei wõi erapooletu kõrwalt waataja neid seisukohti kõigiti kohasteks kiita — juba kellepärast mitte, et niisuguse absoluutismi juures keeleõpetajal lootustki pole walitsewast wasingust wälja pääseda. Keeleuudust ja Nawiitut furnuks waitida ei saa. Ennem waitiwad waitijad iseendib furnuks. Kooli huwite seisukohalt tuleks kokkuleppe teele ajuda ja ühes koos otsusele jõuda, mida wõtta, mida jätta.

Koolinoorus peaks keele asja tõsisemalt käsutama kui tänini. Keel ei ole ju krae-

side, wõi liibarasulg, mida igal hooajal wõib wahetada. Uhtegi uuendust ei peaks enne wastu wõtma, kui seda teaduse tarbekohajuse ja ilumaitse seisukohalt kõigiti ei ole läbi kaalutud. Uudust teadmuseta wastu wõttes ehitatse end wõõraste hilpudega, mis inetu. Alles siis, kui uudisus teadlikult omaks wõetud, osatasse seda õigel kohal ja ajal tarwitada, ja see wõib keele wäärtust palju tõsta. Wastasel korral on keeleuudus — nagu prillid ahwi lääts.

Kuidas awaldatud soowe kõigi asjaosaliste kohta ellu wiia? — Wõib olla, et õigekirjutuse-õnaraamatu uus wäljaanne, mille ilmumist oodata, parandust toob. Ülearune aga poleks sugugi kui ühtlasi keeleõpetajate kongressi kokku tuleks, uunduslõsimused läbi arutaks ja ühistele põhjendatud otsustele jõuaks. Need otsused peaksid siis ka koolinoorjoole küllalt autoriteetlikud olema, ja õpetaja ja õpilaste tegewus peaks kontaktis hõllama liikuma. Si teeks wiga, et selle kongressi pidamine õppeaja jisse langeks. Seda parem weel, sest siis wõiks keeleõpetajaille osawõtmist sunduslikult teha. Kongressi töö, misläbi mõned õppetunnid puudu jääks, kaaluks enda wäärtusega selle puudujäägi taugelt alles.

Oleks soowitam, et keeleõpetajad küsimuse kohta endi arwamist awaldaßid ja siis õpetajate Liit kongressi algatuse enda peale wõtaks.

H. Turp.

Rooli loodusteadusline muuseum.

Otto Joh. Kiesel.

(Lõpp.)

Mis puutub weel mineraalide kogusse, siis peawad olema üsikutud objektid küllalt juured waatlemisaks, keskmiselt 5 korda 10 sm. Peale jarnase põhikogu olgu juuremad üsikutid mineraalid, mis katsete tegemiseks tarwilikud.

Prægusel ajal on, muidugi, wõimatu saada teiste maade mäetõugude ja mineraalide proowisi. Tulewikus peab loodusteaduslik muuseumi rikastama ka wõõrsilt saadud kiwibega.

3. Kiwistused.

Meie maa on wäga rikas kiwistuste poolt, mis harilikult tõugude üsikutides.

Kiwistusi peab õige ettewaatlikult wafara ja meisli abil wälja rajama.

Parem on kui kiwistus ühes mäetõu üsikutiga kaasa wõetasse. Suuremat raskust, muidugi, sünnitab kiwistuste määramine. Siin peab eritadlaste poole pöörama, wõi muuseumis ja teistes määratud kogudes olewate eksemplaaribega tõrdlema.

Wäga tarwilik on, et kiwistused oleßid rühmitud kihtide kaupa. Kiwistuste ja jägede leidmisel tuleb ikka juure lißada lihtite märkus leidmise tingimiste kohta.

4. Taimkogu.

Taimkogu keeleõpetamise kohta on ilmunud eriteos: „Ühikene ülewaade taimkogu keeleõpetamise kohta ja mõned hõwitawamad hõwad“.

med", Sans Männik. Sellele raamatusele peab kirjama tarvitama A. Tombergi tööd: „Tähtsamate loodusteadusteaduste klassifitseerimine.“

Muretseta ainult lühidalt, mis peaks olema tingimata algkooli loodusteaduslikes muuseumis.

Kõige pealt on vaja ikka meeles pidada, et mitte forjandus ise nii tähtis ei ole, kui waatlus, mis forjatud materjaal annab. Algkooli muuseumis peab olema:

1) Kuivatatud taimed (ühes õite, wilja ja juurtega), mis klassis õppimise juures vaja on. See süstemaatiline herbaarium on korraldatud vastavalt õppekavale.

Peale jarnase herbaariumi peab olema veel 2) bioloogiline herbaarium, kus soo-, liiva-, ranna-, metsataimed jne. korraldatud on. Selles herbaariumis olgu ka kõiksugu kõrvalekalbumised taimede orgaanides taimhaigused, mitmesuguste elutingimiste mõju taimede peale jne.

3) Puutüvede läbilõiked, — ijaarvanis tuleb panna rõhku nende puude peale, mis leiavad tarvitamist praktilises elus.

4) Taimede kuivatatud wili. See forjandus annab palju ainet waatlemiseks: Rudas hoitudwad seened, kuidas taimed onidid ise külmawad (tuule, loomade, wee ja t. w. hendid abil).

Taimestik pakub üldiselt palju materjaali kooli loodusteaduslike muuseumi täiendamiseks ja kaunistamiseks. Kuid tuleb veel tähelepanu juhtida taimede kasvatamise peale.

Meil leidub wist õige wähe kooli, kus elawad lilled (ta lilled) klassi ilustawad.

Õnneti kui kättesaadaw on see lõhu, mis laste ilutunnet arendab, klassitoale nägusust annab ja õige palju pakub materjaali waatlemiseks loodusõpetuse tundides.

Siin peab küll iga õpetaja poole pöörama nõudmistega: hoolitsege koaliliste kasvatamise eest. Looge halli klassituppa õitsewaid lilleid ja kaswatage ilutunnet sellega läbi lastes!

5. Loomade preparaadid.

Algkooli loodusteaduslikes muuseumis ei wõi puududa loomade konserveeritud preparaadid, mida kergesti wõib valmistada.

Wõtame näit. wihmusi, poelusid (meid wõib haigemajadest saada), kaani, wähi, siis ka mõned selgroolased ja t. Konserveerimiseks tarwitatakse harilikult piiritust (70 protj.), ehk formalini (2. protj.). Formaliin on kõige odawam konserveerimise wedelik.

Müüdam formaliin on harilikult 40 protj.; et 2' protj. wedelik saada, peab wõtma ühe osa formalini peale 19 osa wett.

Suuremaid selgroolasi harilikult ei hoita wedelikudes, waid neist valmistatakse täis- topitud kehad. Loomade täisstoppimine tarwitab juurt osawust ja asjaarmastust (täis- toppimise tehnika üle ilmub erikirjutus- wastratuses).

Mis aga tingimata kooli muuseumis peawad olema, need on skeletid.

Skeleti üksikuid osasid leidub igal pool. Nad on juba wihma ja päikese mõjul walgeks luitunud ja kõlbawad peale pesemise otsekohe muuseumi.

Et skelett tähtjat osa looma organismis etendab, siis peab neid ka ise valmistama. Wähematest loomadest wõib terve skeleti valmistada, kuna suuremate loomade skeletid wõib wõtta ainult tähtsamad wõi karakteristikumad osad. Wärske loomase kontide pealt tuleb liha ära lõigata, nii et krõmbluu ja sised terweks jääksid. Pealuu seest tuleb läbi kulla augu aju traadiga wälja kiskuda, filmad wälja wõtta ja juust keel ja t. pehmed osad wälja lõigata. Wärske kontide sisse tuleb puurida augud, et wesi ja t. wedelikud jääksid neisse tungida.

Uhhaketest ja teistest pehmetest osadest puhastamiseks tuleb skelett lehelisse (sooda, jootnaatron, s. kaali külmases wees) panna üheks päewaks. Peale seda tuleb liha küljest ära lõigata jne.

Õikamise juures tuleb ikka tähele panna, et sised terweks jääksid, siis ei ole waja konti traatidega ühendada. Wahetewahel tuleb skelett ikka wees hoida.

Walmis skeletti peab veel walgendama. Kui jeda lastakse loomulikult sündida, siis jäetakse skelett kauemaks ajaks päikese ja wihma kätte, näit. katusele. Kiiremaks walgendamiseks tarwitatakse wesiiniku ülehapendit. Skelett mahutatakse anumasse, kuhir wett peale walatakse ja wesiiniku ülehapendit juure walatakse (weerand osa weest). Peale jeda lijatakse juure natukene puhast soodat Selles wedelikus tuleb hoida skeletti 2—3 päewa, et ta täiesti walgeks läheb.

Õpikuks tuleb skelett ülles seada lauake peale traatide abil.

Algkoolis wõiks olla: hiire ehk roti skelett, jänese pealuu, kassi pealuu, lamba pealuu, suuremate loomade üksikud kondid ja nende läbilõiked (pikuti läbi saagida). Wihmus põletatud kont, soolhappes hoitud kont jne.

6. Putukate kogud.

Putukate kogusid on väga lihtne muretseda, sest et siin on vaja ainult korjata ja nõelte otsa seada.

Putukaid tuleb surmata kinnises klaas-purgis, kuhu tilgutatud wati peale eeteri, floroformi ehk fanget piiritust.

Bilibikate tiimad tuleb laiali seada (nööp-nõelte abil lauakese peale).

Et loid putukate kogusid ei häwitaks, feks otstaraks tuleb neid kinnises (parem klaas kaanega) kastis hoida.

*

Algkoolides wõiks olla (rase on õelda

peaks olema) wäikene akwaarium ja terrarium.

Kodumaa koolides wist puuduvad need nõlemad.

Meil on liiga palju rõhku peadnud Wene ajal keele peale, kuna muud õppeained ja iseäranis loodusteadus täiesti kõrvaline aine oli.

Neude kofkurwõtetud mõtete awaldamiste ulesandeks oli huwitust äratada.

Ilkifasjalijemlt ühe wõi teise kuisimise kohta wastab „Kaswatuje“ toimetus „Kuisimiste ja kofimiste osakonnas hea meeliga.

Loodusloo õpperaamat algkoolis.

Loodusloo õpetamise reformeerimisele asuti igal pool lühike aeg enne suurt maailma sõda, wiimane takistas aga oma karmi käega edu ka sellel alal. Tuleb tunnista, et weel kusagil pole algkoolide jaoks olemas niisugust loodusloo raamatut, mis rahuldaks kõiki praegusel ajal uuenduse mõttes ulesseatud nõudeid, ja ei ole ette näha, millal jarnase raamatu wõiks saada.

Meil on praegu algkoolide jaoks ainult Weidermanni „Eluta loodus“. Olugi, et autor aine käsitamises kiiduwääriliselt püüab tarwitada diinaamilist printsiipi, on tal siiski see suur wiga, et ta käsitab ainult eluta loodust.

Tuleb loodusloo käsitamisel algkoolis tingimata loobuda looduse ofade eristamise meetodist. Wanaks koolis, kus terve loodusõpetus muud ei ehitatudki, kui kuitwa wormide kirjeldamist, et selle abil ofata kima, taimi ja loomi paigutada enne walmistaotud abstraktise süsteemi lahtritesse, wõis muidugi loodus jagatud olla eluta ja eluliseks loodusseks, nüüd aga, kus bioloogiline elawa looduse käsitamise wiis terwes loodusloos esimesele plaanile on nihkunud, ei wõi ka süsteemalilise loodusõpetuse poolehoidjate wiimne lants — looduse lahutamine elowaks ja eluta loodusseks — püsima jääda. Kõil bioloogilised nähtused haaramad ühtelugu eluta looduse walda ja on wiimasega seotud tuhanded sidemetega ning eluta looduse ilmuwused pakuwad just selle läbi suurt huwi, et nad alatafa ka elulise looduse peale mõjurwad. Praeguse aja mõistetete kohaselt efitawad elusa olemuse elu-

awaldused wõrdumwõimulist jõudu (равнодѣйствующую силу) kõikidest wälise ilma poolt tema peale mõjurwatest füüsilistest jõudubest ja teistest mõjuteguritest, ifegi teiste elufate olemuste poolt wäljendatult.

Waateldes, näitufeks metsa, näeme, et temas kõil on wastastikku mõju awaldamas ladwatroonidest kinni mullapinnani. Puud on kõige pealt niisugused, mis antud pinna ja kliimaliste tingimistega leppifid. Harilikelt on walitsewate puude all weel alusmets. See kujuneb peale mullapinna tingimist sedamõdda, misugusel määral walitsewad puud oma kroonide läbi neile walguft wõimaldamad. Seal kaswawad ainult need liigid, mis just selle walgušemääraga lepiwad. Aluspuud lasewad walguft weel jügawamale. See saab ofaks rohutaimedele. Kõige wiimasef walgušemõjuawaldused tungiwad ifegi mullapinna pealmistesfe lihtidesse ja saawad ofaks seene-kudebele ja bakteriatele, kes mahalangemud lehepuru ja ofjarisu ümber töötawad tõdumuseks ehk humuseks. See aga on uus liigendus mullapinnale. Et selle läbi mullapinna omadused muutuwad, on ofetohhe filmapaistet. On aga mullapinna omadused muutumud, siis on endistes puude ja taimede olu küsitawaks jaanud. Uute pinnatingimistega paremini sobiwad taimed tõrjuwad eelmiseid eest. On harilik nähtus, et rajendikkudel teised metsaliigid tõufewad, kui oli maharaintud mets. Kende teissugune lehtede ehk ofaste puru annab maapinnale jälle uued omadused, mille mõju peale alati kõige esite metsa all kaswawad rohutaimed reageeriwad.

Kõikumiskirika piima pealigid on hapu ja erapooletu kõikumus. Hapu männimetsa kõikumuse mõjul võib piima alumistes kihilides tekkida wett mitte läbilaskew aine — lotoliit (ortstein) mille mõjul endine kivi metsakoht foots muutub. Murrab torm metsas ühes kohas kolm, neli puud maha, nii et tekib wäike lagedit, kohe muudab end platifikesil kaswaw taimestik: ilmuvad muu seas harilised roiesmitu kasutajad maafikad, waarmarja põõsad jne.

Loomade wahetorra metsaga jätame siin puutumata, eht ta küll palju huwi pakub.

Magu lugu metsaga, nii esinewad ka heinamaa, raba-soo, tiik, järw, wiljapõld jne. Need üksused on sageasti iseseiswate ütle mata hurnitawas wahetorras, kuhu jekka ka inimene oma sõna salwab.

Looduse õpetus peab tutvustama õpilasi ümbriseewa looduse ilmutustega, nende teha ehituse ja selle ülesannetega; ta peab teritama õpilaste meelte orgaane ja kaswata nende mõtlemissõdimet; ta peab lõpetatama õpilaste isetegewust ja selle iseseiswalt walitsemise läbi nendes kaswatama kõlbi list isikut, kes ise ära tunneb mis lubataw, mis lubamata. — Ei ole see weel moraalselt arenenud isik, kes ise hõbuserwarguse jätab sellepärast, et seadus nuhtleb; ei ole kõlblikelt see kõrgel astmel, kes oma doogmasid teistele peale sunnib. Wabas looduse tundma õppimises, mis hurniga läbi wiitakse ja milles õpilane näeb, et teotamine on üks ülematest püüetest, terweneb praeguse inimese moraalselt haige waim, sest teotaja wihtab ülekohtu.

Ei ole ükski teine õppeaine nii kohane meeleorganide tegewuse teritamiseks kui loodus-õpetus, kui selles kasutatakse ekstsursioone, taktseid ja waatlemisi. Kui palju kühitese nägemise, halwa kuulmise, kõwera selgroo ja kuitwa raamatutuupimise läbi nürimeelselt tehtud inimesi andis endine kool ilma loodus-õpetuseta eht halwasti rajatud loodusloo käsitamiseega. Digele alusele asetatud loodus-

õpetus koolis tahab teraseid mõtlejaid, kes näewad rohku kaswawat ja kuulewad hiiri aewastawat. Õppekäik olgu bialoogiline, — laboratooriline. Uuenduskoolis tuleb maad anda loodusteablistele praktikistele töödele, mis iseseiswale uurimisele, isetegewusele üle-üldse ja sellega kõlblike isiku arenemisele teed tasandab.

Kõik eeltoodud nõudeid tuleb uuenduskooli loodusloo raamatute autoritel arwesse wõtta. Mine walimise kohta niisuguste raamatute jaoks luban aga enesele weel teha mõne tähenduse.

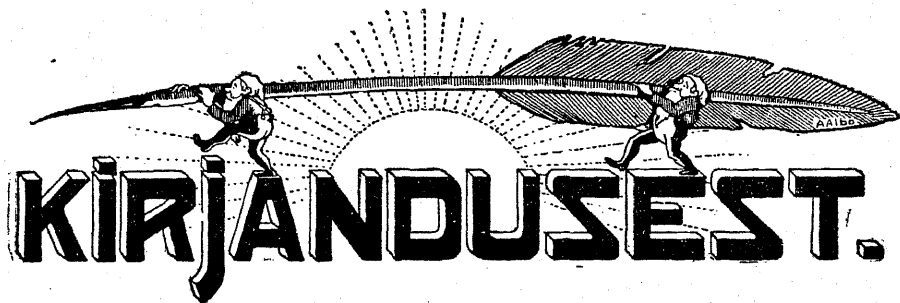
Üks walufatest küsimustest, millest siitaa- bit alati kooli loodusloo raamatutes möõda hiiliti, on suguelu küsimus. See ei tohi puu- duda uuenduskooli loodusloo raamatutes. Õsw õpetaja wiib ta oistarbekohaselt kirju- tatud raamatu toetusel läbi, ilma et ükski osanikkudest pruugiks punastada: õpilased märkawad tarmilistel juhtumisel, et see süsio- loogiline protsess neile ju tuntud on.

Terwe raamatu tootuseade peab aga ole- ma niisugune, et ta õpetajat ei seo ühe eht teise määratud looduseõpetaja külge, waid lubab tal bialoogiliste ja dunaamiliste näh- tuste selgitamiseks tarwitada neid juhtumisi, mis ta kooli ümbruses leiab. Loodusõpetust peab võimalikst olema kooli asupaiga järele lokaliseerida.

Mis puutub süsteemide loomisse, siis tuleb seda kui abstraktset üleüldistust p ä r a st kontreetse materjaali käsitamist ette wõtta. Süstematiseerimise oskusele on niisugusel pai- gutusel ka oma üleüldisharibusline tähendus. See oskus on nimekt oluline osa organiseeri- mise alalt ja — hradest organisaatoritest on alati puudus.

Eeltoodud waadete alusel on nende ribad kirjutaja sulest ilmutisel „Loodusteablistel õpeteekonnad I. aasta. Loodusloo lugemil algkoolidele.“ Kuitwõrd selles teoses raama- tu kirjutaja sõdimine tahtmisega on jafanud käsikäes käia, selle üle otjustagu ametiwennab.

J. Kalkun.

KIRJANDUSEST.

„Elus loodus“.

Algaste: taimed, inimene, loomad. Siida Wahlstein, kooliarst, ja Hans Männik, loodusloo õpetajad Tartus. Kirjastusühisus „Loodus“. 1920.

Raamat on mõeldud, nagu autorid eesõnas ütlewad, meie kooli praegusele ülemineku ajajärgule. Ja seda ta on.

Looduslugu on meie koolis uus aine. Õpetajad pole temaga wilunud, koolikorraldajad ei leia temale õiget ulatust. Esimene waimustusega 1917. aastal, kui mõimalus awanes oma kooli loomisele ajuda, seati Tallinnas kokku algkooli õppekavad, milles oli loodusloo jaoks ette nähtud maksimumnõudmisi. Õpetajad olid aga sel ajal koguni ettevalmistamata loodusloo õpetamiseks, ei saanud õppekava nõudmistele ligi, ja kawa jäi mõdraks. Minew. sügisel saatis Haridusministeerium laiali oma õppekavad. Siis tähedad kontsentrumid, millele oli rajatud ministeeriumi õppekavas looduslugu, tegid võimaluks töötamise ta järele. Sellepärast wältab kobamine ja otsimine edasi, ning iga kool, ifegi iga õpetaja, töötab oma pead, ühes seades oma isiklike maitse järele õpetamise järjekorda ja ulatust.

Ka käesolewa raamatu autorid kaebawad, et raamatu sisuford ei wasta ametlikule õppekawale. Seda wist keegi pahaks ei pane, sest raske on oletada, et leiduks autor, kes ametlikule õppekawale wastawa raamatu kokku seada oskaks. Mingisugune raamat elusa looduse alal oli aga tarwis, kaasklaseks siinpaatlikele H. Weidermanni „Eluta loodusele“, ja nüüd on ta meil käes.

Ei wõi öelda, et see „Elus loodus“ rahuldaks. Ta ei lähe lahtu neist mõrakeelsetest raamatutest, mille järele meil jenni tuli töötada; ta püüab juba algastmel seada looduse süsteemaatilise järjekorda, lahutada ühe „riigi“ teisest. Veel enne, kui laps on mõiste saanud, mis see elus loodus dieti on, kas ainult see, mis raamatu kaant kahe sõna-

na kaunistab, wõi midagi muud, juba enne peab ta üffikut juhuslist esitajat, käesolewal juhtumisel tulikut, haakama jutustama. Ja hea on, kui see sünnib kusagil heinamaal; harilikult lepitaakse elawa wõi jurnud (kuimatatud) eksemplaridega klaasis, ja ei puudu ka neid klaasse, kus kriibi abil elawat loodust algastmel süsteemaatiliselt õpetatakse.

Muidugi ei puutu see autoritesse; kuid tahaks toonitada seda, et praegusel üleminekuajajärgul, kus õpetajad loodusloo õpetamises kõik enam-wähem otsijad, peaksid ilmuma raamatud, mille pluss oleks nii kaalun, et ta õpetajate miinuse finni kataks.

Seda „Elusast loodusest“ ütelda on raske; kuid ometi on ta armas raamat, ja loodetawasti leiab ta koolides elawat tarwitamist.

Teeksin siiski mõned märkused, mis põhjenuwad praktikas saadud kogemustel, mitte aga teoreetiliselt omandatuil.

Sisuliselt jaguneb raamat kolme osasse: esimesel kohal taimed, teisel inimene ja kolmandal loomad. Nõnda algawad autorid eluslooduse waatlemist taimedest. Niisuguse käsituswiisi kasuks tuuakse harilikult esile arwamine, et loomad toidawad end taimedest; taimed töötawad ümber anorgaanilised ained orgaanilisteks ja on sellepärast loomade elu-wõimaldajad; juba sellepärast tuleb neid enne loomi õppida; peale selle olewat taimede füsioloogilised ja bioloogilised protsessid lihtsamad, ja sellepärast lastele arusaadawamad. Wõib olla, et see nõnda on, kuid kindel on ka, et lapse filmas on loom ifka elus eluwus ja taim eluta. Elusa olewuse tunnuseid on kahtlemata hõlpsam tähele panna looma, kui taimelures. Ja alles siis, kui laps nende tunnuste leidmisel kodus, siis wõib ta minna otsima neid sealt, kust nad raskemad leida, s. o. taimel juurest. Sellepärast oleks minu orwastik algastmel kohasem hakata elusloodust õppima loomadest.

Dameriigi tutvunemine algab libetuli-
kaga. Tulikas wõtab enese alla kuus ja peab

teherilge. Tema vaatlemisel peab lapse selgeks saama taime juurte, varre, lehtede, õie, vilja ehitus ja isegi tüüvis, tolmlemise protsess, seemnete laialilagunemine ja idanemine, peale selle liigi ja perekonna mõisted, ning muudugi tarvilised bioloogilised andmed.

Mina ei ole käinud oma õpetamise praktikas tärnast teed, et ühe objekti kallal kõik organid läbi võtta, ja kardan sellepärast, et tulika õppimine pikale venib ja igavaks läheb. Glavam oleks, kui organide üksikasjaline õppimine mitme taime peale laiendataks, kas või järgmiselt: ühe taime, olgu ka tulika, juures õpitakse juure ja varre ehitus ja tegevus, kuna teised organid ainult nime-tatakse; teise vaatlemisel lehed ja õied; kolmanda juures vilja jne. Iseenesest mõistetakse, et järgmise objekti vaatlemisel enne õpitut korratakse ja võrreldakse.

Peale selle ei või esimeseks dieehituse tundmaõppimiseks kuidagi soovitada tulikat. Tulika õis on teatavasti primitiivsem kahe-kattelahelisel: tal on spiraalne õiesade asetus, ja palju emakaid, mis kõik selleks piisavad, et neid palja silmaga selgitada. Aga kui palju leidub meil koolides juurendavaid klaase, mida autorid tekstis juhatavad? Die tutvustamiseks peab tingimata tarvitama tüübilisemat kahekattelist õit, mis ühe emakaga ja vähema tolmukate hulgaga.

Seda sama, mis öeldud tulikast taimede seas, tuleb ütelda tuvi vaatlemise kohta lindude hulgas. Tuvi on ainukesena lindudest raamatus ruumi leidnud ja tema kehajoodega võrreldakse teiste, tundmata, lindude iseäraldusi.

Üleüldiselt on raamat soliidne töö ja me-toodiliselt laitmata. See meelega oleks näinud rohkem pilta, ja puudujeks tuleb pidada, et kõigile piltidele pole seletust juure lisatud. Siin oleksid mõinud autorid käia nende autorite järele, kellelt nad joonistused laenasid. Näitujeks on erne õie, kassi kontsküünte jne. joonistustel üksikute osade juures tähed olemas, kuid neid ei ole ära kajutatud ei tekstis ega joonistuse all. Lapsele võimaldaks selkuste juuresõelmine aga iseseisvat formamist, ja tehniliselt on see kerge läbi viia.

„Päris uudisprooviks“ nimetavad autorid suguelu käsitlevat peatükki. Raamatut luge-des tundub see peatükk kunstiliselt vahele paigutatuna, nagu „peale kauba“, mis ei ole ühenduses sellega, mis eespool, ega sellega, mis järel. Saab mulje, et autorid raamatut kirjutasid suguelu küsimust isepeatükina ei

kavatsevad kirjutada, vaid selle mõtte peale pärast tulid ja üks-kaks-kolm ta teostasid. Sellest siis ka see iseäraline, raamatule võõras, pealiskaudne käsitusviis: mõne reaga, ilma ühegi joonistusega, püütakse ära seletada küsimus, mis iseenesest väga keeruline ja jalapärane, algatmel õpilastele aga koguni tund-matu ja võõras.

Võtame näitujeks imetajatesse puutuma oja. Eespool, imetajate kirjelduses, samuti ka inimese kirjelduses, ei lausuta ühegi sõnaga nende sugu-organidest, neid nagu ei olekski. Siin ütleb aga autor lafooniliselt, nagu kõige tuttavamast rääkides lk. 147: „Imetajate juures juhib täisealine isaloom oma suguorganides valminenud seemneraku emalooma suguorgani. Selles joordub munaraku sugutamine. Sugutatud munarakk hakkab juba emalooma ihus n. n. emakojas, mis kõhukoopas asub, kõhe edasi kasvama. Esialgne üks rakk jaguneb kiiresti, ja selle läbi sünnivad ikka uued ja uued rakud, mis looma loodeks kujunevad. Noor loom saab ema vereft toitu ja kasvab õige kiiresti. Juba emakojas saab loode nii tugevaks, et ta liigutusi hakkab tegema. Teatud vanaduseni jõudes, tuleb ta emakojast välja. Emakojast ilmale tulekut kutsutakse sündimiseks. Alguses toidab ema noort looma veel oma piimaga.“

Kõik selles osas on päris uus, peale viimase lause, mis kordub veise, kassi ja muti kirjelduses. Ja selleft arvatakse lapsed 10—12 aasta vanaduseni aru saamat!

Minu arvates mõiks ehk ka esimese astme õpperaamatus sugueluküsimust ise peatükina käsitada, et võrrelda taimete ja loomade signemist, kuid ainult k o k k u w ö t t e s. Käsitlus ise peab sündima üksiku esitaja vaatlemisel, ühes teiste organidega, ilma eraldamata, hõbenemata, ilma iseäralikku tähelepanu tema peale juhtimata, loomulikult. Selles mõttes tuleb igal raamatu tarvitajal üksikute esitajate kirjeldust täiendada, ja mitte leppida tõesti puuduliku peatükiga.

Mis raamatus iseäranis meeldib, on piirte õpilasi iseseisvusele virgutada. Selleks on iga peatüki lõppu rida ülesandeid mahutatud. Õpetajatele tuleks sündame peale panna, et need ülesanded saaksid tingimata täidetud, kas või suvetöödena, mida kooliajal pole võimalik täita. Ülesanded on kõigiti õpilaste jõu kohased ja väga huvitavad. Muudugi tuleb õpilastele enne näidata, kuidas ühte või teist teha.

Raamatu piirid lubavad teda tarvitada algkooli alamal aastal. Lõrve algkooli ulatufeks on ta wäike. Sellepärast peafid õpetajad, kes on otjufanud kuueaastafes algkoolis ainult jelle raamatuga läbi ajada, (neid teatamafsti on), oma otjufst rewideerima. On algafstmel raamatu piirides looduslugu läbi wõetud, fiis on jellega kindel aluf panud ja looduselt arufaamine kindlufstatud ning armafstuf loodusel wafstu äratatud.

W. Peet.

D. Rootsmanni „Algebrafine analüüs“.

Juba on pool aastat mööda jellest, kui ilmus trüüfist ülealnimetatud „Algebrafine analüüs“, kuid tänini ei ole weel keegi fõandanud tema kohta awalikult fõna wõtta. Ometi on mõtetewahetamine ülitarwilif nii tähtfa raamatu ilmumife puhul, nagu jeda on matemaatika õpperaamat keffkoolidele.

„Raamat on katjeks uuel alal“, nii laufub autor omas jeletufkirjas. Juba see paneb tõfifelt mõtlema ja raamatut lehitfema juure tähelepanuga.

„Õige pealt on püütud teostada finififiooni mõiste järgset arendamifst“, nii jeletab autor ife oma „katjefst uuel alal“.

Selle peale wõififime tähendada, et see katje nii wäga mus enam ei olegi: ärkfjamaid matemaatikud on jeda juba ennegi keffkoolis püüdnud teostada. Aga jelle juures ei ole nad mitte ära unufstanud, et jelle teostamifeks ühtlafi ka tarwilifed abinõud tulwad õpilafstele fätte anda. Niiugufste abinõude hulgas feifab tähtfal kohal mehaaniline wilmufus algebrafine tehete arendamife alal.

Kõne all olema raamatu autor on juure hooga lainud piime püüdnud, kuid jelle juures on ta warblafed käest ära lafifanud.

Õige wähem korbalainufks wõib lugeda raamatu efimeft ofa: „Algebrafine fümboolika“. Opperaamatu headuf ei ole mitte selles, et teda teoreetilifelt küljefst waudeldes õigeft tuleks mõista, waid et ta tarwilifel määral juudafks praktilififi nõudeid rahuldada.

„Algebrafine fümboolikat“ teoreetilifelt küljefst waudeldes peab arwefse wõtma, et meil on keffkoolis matemaatika jafks määratud kindel arw tunde, midas mitte wõramata määral ei jaa juurendada. Siia tuleb õpetajal piinlikult filmas pidada, kudas wõimalif oleks wähe ma jõufufufufega

juuremaid järeldufi faamitada. Seda on aga „Algebrafine fümboolika“ autor täiefsti kafe filma wähele jätnud: alafõpmata „analüfeerides“, jeletades ja põhjendades on ta täiefsti ära uppunud konkreetfufe ilma, mis lõpmata pikale wenitab algebrafine tehetege tegeliku tutwumemife, olgugi, et neid teheteid teoreetilifelt õige pikalt käfifitatakse.

Nähtamafsti on autor õigefst jõufst püüdnud kõrwaldada mehaanilifst tööd algebra algafstmel ja on jelles fuhtes ka jõundnud eefsmärgile. Kuid ühes umbrohuga on ta ka niufufõrred põllult wälja kififunud: õpilafjed ei jaa parajal ajal ja parajal kohal tarwilifel määral omandada tehnilifst õkufst, ja see tundub pärafstpoole puudufjena.

Raamatu teine ofa — „Algebrafine awaldufte teifendamine“ — on oma harjufufmaterjaali pooleft natufte parem, kuid ka fiin on liig palju „analüütilififi“ jeletufst hulgas, mis tööd pikale wenitab.

Kolmas ofa — „fuhtelijed arwud“ — pakub niifama, nagu katks efimeft ofagi, enam niifugufst materjaali, mida ainult klaffis õpetaja faaftegewufel tarwitada wõib, kuna õpilafte ifeifeiswaf tööd jafks materjaali õige wähe leidub.

Neljas ofa — murud — on wafst õige paremini korda lainud, kuid õpilafjed ei ole kolmefst eelmifefst ofaft juutnud küllalt tehnilifst ettealmifstufst omandada jelleks, et lahendada neid murde, mis autor neljandas ofas pakub. Ka tahawad ülesanded oma rõhufwas enamufes olla liig originaalfjed ja terawmõttelijed, nõuawad õpilafstelt liig wäfifitamat ja rafket ifeifeiswaf tööd, mille tõttu tõõifu ja ufif enefe jõu jisse tihtigi faawad halwatud.

Wiimane ofa — „Efimefe afime wõrrendufjed“ — ei paku midagi ifeäralikku, mille tõttu ka fõna wõtmafst tema kohta keeldun.

Raamat ähwardab wõõrafks jääda meie keffkoolidele; ei ole kuulnud, et teda kufkil pool ifuga oleks hafatud tarwitama.

—w.

Willem Reiman'i Gesti ajalugu.

Ummu odatud fiilafaline — Willem Reimani „Gesti ajalugu“ — on wiimafks iferaamatuna G. Sepp'a toimetufel ja „Warrafu“ kirjafstufel ilmunud (Tallinnas, 1920).

Rannifks pärjafks kadunud kirjaniiku ja jeltfkonmategelafje hauale on tema fiin ja feal laiali pillatud kirjufufte ufif kogumine ja korralif trüüfki toimetamine. Ka mainitud raa-

mat tahab seda olla, pakkudes iseiseisva kogu-
na Dr. R. D. Lindequisti „üleüldise ajaloo-
se“ põimitud ükšikud peatükid Eesti rahva
ajaloost, Willem Reiman'i poolt kirjutatud.
Kuna R. D. L. „üleüld. ajal.“ eestikeelses tõl-
kes praegu raske leida on ja uus trükk liig
kalliks läheb, siis seda kohajem oli Willem
Reiman'i eraraamatuna „Eesti ajalugu“
välja anda ja õpilastele, õpetajatele ning ise-
õppijatele kättesaadavaks teha.

Uues kuues on Willem Reiman'i „Eesti
ajalugu“ marustatud toimetaja H. Sepp'a
poolt nelja-leheküljelise sisesejuhatusega ja
hulga ääremärkustega, kus raamatu siju
detailsemalt ära on tähendatud.

Raamatu head ja wead, formaalne ja ma-
terjaalne külg on „sisesejuhatuses“ H. Sepp'a
poolt üldjoontes walgustatud ja dieti hinna-
tud, nii et siin kohal oleks üleliigne seda ha-
kata korraldama.

Sisuliselt on uus raamat sedajama, mis
warem R. D. Lindequisti „ül. ajaloo“ ilmu-
nud peatükid Eesti rahva ajalooft, ilma
täiendamata, ilma lühendamata, ilma paran-
damata. Ka keeleliselt on katsutud W. Rei-
man'i kirjutuswiis „wõimalikult puuduta-
mata jätta“.

Sarnase toimetaja seisukohaga wõib ju
leppida, ja selle wastu wõib ka waielda. Mi-
na ijjelikult oleks küll soowinud W. Reiman'i
„Eesti ajaloo“ trüki toimetamist pisut tei-
sel kujul näha, nimelt ühes tarwilikkude
muudatustega ka raamatu sisus, mitte ai-
nult kirjawiiſis. H. Sepp tähendab ju dieti,
et faktiline külg W. R. ajalooft kohati
„hõredalt“ on wõetud, milleks peale teiste
põhjuste ka „Wene tšensjori pliiats tuntawalt
kaasa on mõjunud“, nii et „Reiman 19. a. j.
lõppu ei ole julenud kirjutadagi.“ Kui toi-
metajale need wead teada olid, siis ootad, et
praegustel trüki- ja tšensjuriwabail oludel pu-
nase pliiatiga kustutatud ja kõrbitud kohad
wanadest Reiman'i käsikirjadest uuesti päe-
wawalgele tuuakse ja hoolika toimetaja poolt
Eesti uuem ajajärg juurde lisatakse. Ka oleks
wõinud täiendada Eesti rahva esiaega ja wa-
hadusajajärku, mille kohta W. R. julest piſe-
mad artiklid „Eesti Kirjanduses“ ja mujal
on ilmunud, Trükitoimetajale eestujuks
oleks wõinud olla Wene prof. M. R. Pet-
row'i ettelugemiste wäljaandja prof. Arda-
shew'i töö, kus tarwilikud täiendused ja pa-

randused tekstis klambritega ära on mär-
gitud.

Mis puutub kirjawiiſi muutmisse, siis
oli jee muidugi tarwilik, kuid oleks pidanud
weelgi sihikindlam olema. Järjekindlalt on
lühendatud ajaſõna lõpud („id“ pro „iwad“),
aga nominatiivsed liitumised on puhtjuhuse-
liselt walitud („pihtpuuaed“ pro „pihapuu-
aed“ j. t.) ehk enamasti jäetud endised, gene-
tiivsed. Teksti parandused on suuremalt
jaolt õiged, näit.: „aitadest“ pro „aidast“ (l.
10), „kitsefid“ pro „kitji“ (l. 11), „kiwide“ pro
„kiwi“ (l. 12) jne., kohati aga kahtlased, na-
gu: „sünnitas loomulikud teed“ pro „loomu-
likka teesid“ (l. 12 : ajutine, ojaline nähtus!
Wõrdle üteldi: „anna mulle kirwest“ — tä-
hendab ajutiſeks, ja „anna mulle kir-
wes“ — tähendab jäädawalt!) ja lehe-
küljel 129. on minu arusaamise järele (mu
teadmised on küll piiratud!) toimetaja H.
Sepp'a poolt isegi eſjita w tekstiparandus
lubatud. Seal on jutt jellest, kuidas 1856. a.
talupoegade „rentpank“ mõisnikkude peale-
käämisel Wene walitſuse poolt kinni pandi ja
talupojad olid sunnitud mõisnikkude krediti-
kaſſast laenu otſima. W. Reiman ütleb seda
järgmiselt: „Talupoja rentpanga tegemise
aſemel pidi talude pärisõstmitſel Siuimaa
mõisnikkude kredittkaſſa aſutamata“ (w. R.
D. Lindequist „ül. ajal.“ 2. oja, l. 615), jee
tähendab: iga kord, kui taheti talu pärisõs-
ta, pidi aſutamata (ſõnaſt „aſutama“) mõis-
nikkude kredittkaſſasse (W. R. tarwilic ſis-
seülewat lihkise lõpuga: „kredittkaſſa“ pro
„kredittkaſſasse“), ſest talupoja rentpank oli
oma tegemise lõpetanud, jeeſi enam laenu ei
ſaadud. H. Sepp'a parandus kõlab aga nii,
nagu seda R. Kann'gi on: „Feodalismis“
teek: „Talupoja rentpanga tegemise aſemel
pidi talude pärisõstmitſel Siuimaa mõisnik-
kude kredittkaſſa aſutamata“, mis tähendab
umbes järgmiselt: iga kord, kui taheti talu pä-
riſeks osta („talude pärisõstmitſel“), pidi aſu-
tatama (ſõnaſt aſutama) mõisnikkude kre-
diitkaſſa (nominatiiv). Misugune obſur-
dum! Nii palju kredittkaſſasid, kui palju
päriſtalusid . . . Ometi teadſid mõisni-
kid juba ſiis rahaaſutuste kahjulikuſt kon-
kurrendist kõnelema, kui need kõigest kaſſ
oli: 1) Siuimaa mõisnikkude kredittkaſſa
(aſutatud 1802. a., w. W. R. „E a.“, lk.
122) ja 2) talupoja rentpank (aſutatud 1849.
a. ja likwideeritud 1856. a.). A. S.

Uued raamatud.

(Toimetusele saadetud kirjandus.)

W. Wellewilt. Soome keele õpetus raamat. Grammatik, kõnelemis- ja harjutused ja sõnastik. — Gestim. kooliõp. W.-a. feltsi kirjastus. — 229 lk. Hind (?).

Raamatu süü on jaotatud 60 tundi, igas tunnis on 1) reeglid, 2) sõnad ja 3) harjutused.

Tallinna 700-aastase juublipidust 1219—1919. Pealadu Gestim. kooliõp. W.-a. feltsi raamatukaupl. — 48 lk. Hind ?.

Sisu: 1) D. Greiffenhagen — Skandinaavia wahetord Tallinnaga ja Gestimaaga 13. ja 14. aastajajal. 2) Muuseumi juures oleva näituse nimetiri! Teksti illustreerivad seitse Tallinna waatepilti.

W. Tamman. — Kooli Lauulmiseramat. — Kolmas täiendatud trükk. — Tartus, 1920. E. R.-ü. „Postimehe“ kirjastus. — 248 lk. Mk. 30.—

M. Hermann. Lauulud nais- ehk lastekoorile R.-ü. „Postimees.“ 104 lk. Mk. 5.—

Gori. Tänes-Koljqt. Muinasjutt lastele. 14 lk.

Gori. Kiiju-Kiiju! Lastenäljad. 14 lk.

Gori. Ripet-Käpet. Lastenäljad. 16 lk.

Need kolm raamatutest on ilmunud L. Mutju kirjastusel Tallinnas.

Laste karusel — „Sipelga“ kirjastus kirjastus Tallinnas. 16. lk.

K. Pinkowski. — Kitseemade äripäew. Piltenali kahes waatuses. — Gestim. kooliõp. W.-a. feltsi kirjandus. 53 lk. S. ?.

Ewen Gverstad. Pimedas. Romaan. Tõlkinud Meta Grünfeldt. — Gestim. kooliõp. W.-a. feltsi raamatuf. kirjastus. 100 lk. — Hind ?

A. Mängel. loomaarst. Hobuseraamatamise õpetus. Terwete ja haigete karpjate rautamine. R.-ü. „Rahwailikool.“ 122 lk. Mk. 30.— Raamatus on 84 pilti.

Th. Nisfiso. Masiniri. Rehas trükk. R.-ü. „Rahwailikool.“ 40 lk. Mk. 16.—

„Süsteemaatiline käfiraamat kiire ja kindla masinirja äräõppimiseks Ameerika 10-sõrnelise õppewiisi järele ühes ärikirjade näidete lüga.“

Alexander Mülber. Primeurs. — Kirjastusühisus „Arletiin“ 1920. 10 üffi-

lut lehte mustawärwilitse kirjunditega. Mk. 75.—

„**Kodu**“ nr. 1, juuni 1920. — Peretondlik kirjanduse, teaduse ja kunsti ajakiri. — 48 lk. Mk. 10.—

„**Kodu**“ on endale ülesandeks seadnud — olla ilukirjanduslikeks ja teaduslikeks ning kunsti ajakirjaks, mis Gestim. kauemat aega pindunud ja mille järele wajadus tungiw. —

Nr. 1. on mõned B. Grünfeldt'i ja N. Kallase luuletused, J. Mändmetsa jutustus, S. Prants'i „Hjaloolised pöörded Tallinna pinnal“ ja t. tööd ning 19 pilti.

J. W. Mikelfaar. — Lawiin. Dramaatilise anarhismi 4. waatuses, 6. pildis. — Tallinnas, 1920. — N. Weijermanni raamatukaupl. kirjastus. 92 lk.

„**Kodu**“ nr. 2. Juuli 1920. Peretondlik kirjanduse, teaduse ja kunsti ajakiri. Sisu: Kroonika. — Weiroos ja ööpik. J. Weidenstrand. — Laadi nutt. N. Kallas. — Laplase tunnistus. Mr. Meyers. — Pakri-aared. S. P. — Karid ja hundid Gestimaal. — Mõned mälestused prof. E. Kjeppini. P. Sepp. — Walguje ja päikeje nälg. — Kadumaa arstirohud 2. „Mõtete lugemine“ ja „nägemine.“ — Kauri. Arnold Hällriegel. — Tekstis peale 20 pildi. — 32 lk. Mk. 10.—

M. Määr. Juustuwalmistamise õpetus. Esmene jagu. 1., 2., 3., 4., 5., 6. ja 7. wihk. — 20 pildi, 5 tabeli, 10 wormeli ja 2 retseptiga. — „Rahwailikool.“ — 96 lk. — Mk. 25.—

Raamatu autor on E. W. Põllutõmministeeriumi piimaasjanduse ja loomakaswatusse wanem instruktor. Tõõsse on kogutud kõik üleüldiselt juustu walmistamisse pinduw materjal, mis kõigi juustu liikide ja sortide kohta enam-wähem maksim.

Raamat on väga põhjalikult ja asjalikult kirjutatud; temale järgnewad, nagu eessõnast lugeda, weel teised jaod.

„**Gesti Tehnika Selti ajakiri**“ nr. 11 (1. juuni) ja nr. 12 (15. juuni 1920.). — R.-ü. „Rahwailikool.“ Hind igakuks Mk. 4.50.—

Nr. 11. Sisu: Elektri wõulu seadused. — Elektri wõulu teemiline tegevus. — Elementide tabel. — Gesti esimene Soome mesel. — Gesti Tehnika Selti peakoosolek,

5. märts. 1920. — Kaubandus-tööstusministeeriumi statistika osakonnale vabrikantide poolt ette toodud tööstuse taktistused 1919 a. — Suur-Britannia mäetööstus 1918 a. — Viim. — Lühikesed teated tööstuse alalt. — Uus kütteaine. Elektrimootimise viisid. — Laewa mooturidest ja mootimiseft.

Nr. 12. süü: Elektrivoolu seadused. — Määraine raiskamisel tuleks meil lõpp teha. — Riidumasin. — Mõnda Tallinna tehnikumist. — Märkused Tartu ülikooli keemia osakonna kohta. — M. G. G. 50.000 R.-W. turbadimamo. — Lühikesed teated tööstuse alalt. — Kriitilised märkused: J. Lang ja D. Sulla „Füüsika sõnastiku“ kohta. — Elektrimootimise viisid. — Laewa mooturidest ja mootimiseft. 3.

„Uudismaa“. Norjoo ajakiri nr. 5—6. Hind: Mk. 5.—

Süü: *** — M. Juhanson. „Noorte pühad“ ja nende tähtsus. — Praktilise elu õpetus. — Loomakaitse kultuurina. — Noorjoo liikumine väljamaal. — Põhjamaade koolinoorjoo kongress. — Reisinuhted Norrast. — „Concordia“. — Ajakirjanduseft. — Kroonika. — Teadaanded ja üleskutsed.

„Wäike loomakasvataja.“ Hind Nr. 250. Nr. 3. Süü: Kardikasvatuseft. — Partide toiduküna. — Seadumise nunnade alalhoidmine. — Kas tulevad allapandud nunnadest kuked või kanad? — Kodujänesete paaritamiseft. — Mida peaks väikeloomakasvataja maha silma? — Kõffidöödi haisu. —

Nr. 4. süü: Kardikasvatuseft. — Seadumise nunnadest. — Misjuguine kodujänes ei kõlba jurguloomaks pidada. — Mida peame jurg- ja väikeloomadele jootma.

Nr 5. süü: Unekasvatuseft. — Seadumise alalhoidmisesft. — Munnade joomine ja abinõud selle kõrvaldamisesft. — Munnamüügi ühised — kanakasvatuse edendajad Soomes.

10. Eesti karstus-kongress 8; —9. septembril 1919, Tallinnas; 9. Põhjamaade karstus-kongress 16.—20. juulil 1919, Helsingis. — Eesti karstus 69. — 35 lhf. Hind Mk. 5.—

Brosüür kirjeldab eures kongresside protokollid ja vastu võetud resolutsioonid.

Ajakirjanduse ülevaade.

Septembrikuu.

Kooliaja algus peaks ajakirjanduses kuuluma tugewa vastukajana, peaks intensiivsemalt avaldama õpetajate soovide, ühendusliidide ja nuresid algawa töökorralduse kohta, pealegi kui Eesti kool alles uuendusejärgus areneb ja paljudes küsimustes nõuandeid ja selgitusi vajab. Kuid kooli elu täielise pildistuse ajemel leiame juuremates ajalehtedes koolieli alalt pea ainult ametlikka määrusi, teateid kohtadelt — kurtimisi palga vähesuseft, sündmata koolimajadest, taktistuseft ülemineku puhul mõijate herrasmajadesse jne.

Puuduvad pea täiesft elustavad, teed näitavad ja uuendustele kutsuvad mõtted. Valdab iseloomuliku joonena see tõeolu, et just parempoolsed lehed („Kaja“ „Päevaleht“, „Teataja“) koolielust rõhkem vaiksivalt ja „erapooletumalt“ mööda lähevad, kui nende pahemakäelised naaberid. „Kaja“ weerud tähisivad üleskutsetest ja õpetustest „Munneeste kogudele“.

„Päevaleht“ leiab „erapooletu“ informatsiooni materjaaliga.

avaldab aga praeguse valitseva erakonna allatamat ükskõikjust koolieli vastu häälekandja „Tall. Teataja“: kuu aja jooksul leidub vaemalt kahes-kolmes numbris mõni teade ühe ehk teise õpeasutuse kohta. („Kui palju sööb Tartu ülikoolilane“ j. m. j.).

Põhjusted on arusaadavad. Kooliaja algus liitus valimiseeelse palawikuga. Ajalehed rakendati erakondade joiduriistade ette ja algas poliitikameeste mõidusjõit. Kooliuuendused menivad alati poliitiliste uuenduste järele. Nende esitamisesft ei jattu ajalehtede wærgudel jagedasti ruumigi.

Ennem filmapaistwalt ja laiptiirilisesft on kooliküsimusi püüdnud walgustada „Waba Maa“ ja „Sotsiaaldemokraat“.

Mitmekülgsema ülevaate artikliga Meie koolioludest eestulewale õppeaastal“ esineb „Waba Maa“ oma 198 n-is 3. sept., kus peas-

jalikult neid puudusi märgitakse, mis ta-
fistawad algkoolide seaduse teostamist.

Kirjatiigi autor U. W. arwab, et pea-
põhjus, mis korralikku kooliskäimist ta-
fistab, on waejus. Tästel puuduwad ja-
lanõud, riided, nad ei saa korralikult toi-
detud jne. Algkoolide seaduses pannakse
abiandmine puudustkannatawatele õpilas-
tele kohalikkude omawalitsuste peale.
Kuid meie omawalitsused ei jõua neile
pealepandud ohustust mitte täita. Mi-
nawal aastal igatahes oli toetus
tühine. Elukallidus on tõusnud, siis pead
arwama, et waejus veel rohkem ta-
fistust kooliskäimisele toob, kui see mihawal
aastal oli. . . .

Edasi ta-
fistawad jündsate koolide soe-
tamist ruumide puudus. Selles olewat ka
walitus silmanähtamalt süüdi:

„Nõnda on walit-
tuse ajutuste käes
Tallmas: endise Hantakooli ruumid
Wene tänawal sõjawäe apteegiladu tarwi-
tada, minawal aastal wõeti ruum wäe-
wõimuuga sõjalõdimude poolt ära ja kool
sihutati uulitsale. Saksja Kirjanduse seltsi
päralt olewas kolmekordses koolimajas
Kaarli kiriku wastu asuwad haridus-
ning teedeministeerium ja riigikontroll
jne. Õpetajate seminaar, kes minawal
talwel tütarlaste kommerskooli ruumi-
des asus, on praegu pewarjuta, sest et
kommerskooli ruumis linn tütarlaste alg-
kooli awab. Õpetajate seminaar „puh-
teerib“ omakorda Wene tänawal asuwast lin-
na algkoolist käsitöö klasse wälja, mis
linna kooliwalitus seal kawatseb
awada. . . .“

Walit-
tuse hoolimatus on olukorra loo-
nud, et „meil on iga uulitsa nurgal koh-
wimaja, joogikoht, kino ja mõni teine
lõbuasutus, kuid kordagi pole veel kuul-
da olnud, et Wabariigi Walitus oleks
mõne kohwimaja wõi kinoruumi oma tar-
witada wõtnud. Kino kinnipanemisega
wõistaks Walitus nooriuugu wähemalt
nilbete piltide eest, mille peale „publi-
kum“ nõnda maias on, ka muutuks liik-
mine Wiru ja Kopli tänawatel julgemaks,
kui joogikohad, nagu „Pallast“, „Sinden“
„Frantsia“ ja teised kinu sulutakse jne.

Ka õpetajate puudus ta-
fistab kooli
edulist arenemist, iseäranis keskkoolides.
Samuti on koolide ülewalpidamisega lugu
täbar: olnud juhtumine, kus wallawa-
nem, nõudmise peale, — koolise on tar-
wis küttepuud tuua, tähendanud: „nad
wõiwad seal tantstida, et sooja saada, usu-
õpetust ju enam et õpetata!“

Seht arwab, et „usuõpetuse wäljajehit-
mine koolist on mitmes kohas oja elanikke
kooli wastu waenuliseks teinud, miks nad
põhjusmõttelikult kooli eest ei hoolitse.
Et wallaga kaas wahekorras elada, on
õpetaja sunnitud usuõpetust õpetama. Ka
on mõnes kohas õpetaja ojawõtmise poli-
tilisest elust wahekorras walla omawa-
lituse ja kooli wahel terawaks ajanud.
Iseäranis seal, kus peremehed walla ees-
otjas seisawad ja õpetaja mõne pahem-
poolse erakonna kasuks sihtustööd
teeb. . . .“

Wõnewa mõttewõitluse toi „Waba
Maa“ weergudel esile Harju maakonna
õpetajate kongressi otjus streiki korral-
dada sel puhul, kui maakonna walitus
a ne ise olukorra parandamise nõudeid ei
rahulda. Seht ajus seisukohale, et strei-
gile õhtamine õpetajate poolt sündmata
ja poliitiliselt wäärjamm oleks, kuna
õpetajate efitus südikalt seletama ruttas,
nagu oleks streigihwardust tarwitatud
wiimase abinõuna ja äärmise puuduse
sunnil. Waiaelus streigi otstarbekohajuse
üle arenes õpetajate efituse ja lehe wahel.
Kuna õpetajad kohtadelt enda arwamisi ei
awaldanud.

Walusalt tuntawa elulise küsimusega
esineb „Waba Maa“ nr. 197. Werner
Siit nende sõdurite kohta, kes keskkooli
lõpetanud ja ülikooli astuda tahawad.
Sõjawäe staabiülema resolutsioonide põh-
jal tuleb neil enne „aeg ära teenida“.
Seht leiab, et . . . „Nüüd tekib wiimase
staabiülema ringkirja läbi ülemalnimeta-
tud edasiõppijate wastu suur illekohus.
Ihed andsid kewadel wabastamise palwe-
kirja ära ja wõiwad siig: el ülikooli as-
tuda, teised aga piisut hiljem ja peawad
„aja ära teenima“ s. t. kaks aastat . . .“
ja küsib, kas tõesti riigihumid seda nõua-
wad?

Nr. 220 toob „Waba Maa“ pikema
kirjelduse „Koolioludest Koerus“, kus pea-
asjalikult walgustatakse neid raskusi,
mis ette tulewad Koeru rahmakooli a-
nemisel Aruküla herrastemajasse.

Selles amas nr-s juhib U. T. — ea
tähelepanemist nende puuduste peale, mis
meie koolieli uuendusi ta-
fistawad. Ra-
dikaalsetest uuendustest nimetab kirja-
tiigi autor emakeelt, kodulugu, käsitöö-
õpetust, kooli kirjandust ja kooliruumide
kujumist. Eriti walusana tundub ruumi-
puudus:

„Iseäranis wiletsas seisukorras on
mgal koolimajad, kus mitmed, aastat

30—40 tagasi, 15—20 lapse tarwis olid ehitatud; niisid beamad nemad endasse 60—80 ehk fagedasti weel rohkemgi lapsi mahutama. Siin on ümbruskonnal otsekohene kohustus wiibimata käed külge panna ja uued ajakohasemad koolimajad muretseada.

Pealkirja all „Mõni sõna meie tehnikumi st“, toob „Waba Maa“ nr. 219 esile küsimuse, kas wõiks loenguid nii korraldada, et õpilastel wõimalus awaneks ülespõdamise lahendamiseks mingit ametit pidada?

Tehnikumi juhatus on aga leidnud, et see wõimata on pika ja intensiivse tööaja tõttu ja ruumide puudusel? Tehnikumi juhatus töötab kehwenematele õpilastele abirahastid. See aga kirjatiiki autori ei rahulda:

... „Teadaande järele wõiwad saada stipendiunte parentad õpilased. Paremini wõiwad wast ehk jälle need õppida, kel aineline seisuford parem, kes wähem pruugiwad oma kogu eest muret pidada ja rohkem õppimisele ennast wõiwad pühendada. Kuidas seda tehnikumi juhatus seletab, ei tea. Kuidas aga abi anda semestril, kus igaihe oskus teadmata, on tehnikumi saladus. Ille minnes tunnika wa enese juurde, näeme, et ta wäga ajaraiskawalt kofku seatud. Etteeluqemised on faks forda päewas, hommikul 8—10 ja õhtul 5—7 ja peale selle mõned 2—4 ja 3—5. Seega ei ole õvilane päew läbi ei korralikult seatud ei ka waba, et kõrwalist tööd teha ja eluülespidamist teenida. See aga rikub asja hoopis ära. Tehnikumi juhatus ja haridusministeerium peaks selle palawa küsimuse weel ford läbi arutama ja siis tunnika wa mõttes igat wiisi wastu tulema. . .“

Puudutatades õpetöö algust keskkoollides, kahjatses „Waba Maa“ (nr. 222), et õpetöö algus hiljaks on jäänud. Oma wäite tõenduseks nimetab leht hulga põhjuseid.

Edasi leiab leht, et

... „Tasawalt mahuwad koolitöö peale haridusminis eeriumi hiltised korraldused. Nii said pealinna keskkoollid ministeeriumi ettekirjutuse tunnijaotuse asjus kätte alles 14. ja 15. septembril, kui koolides olid käimas eksamid, ja kui kaitse tööd kooli alguseks oleksid pidanud juba tehtud olima. Maakondadesse jõuwad need kirjad muidugi weel hiljem. Otse inestama peab ministeeriumi iga-

aastast hiljaksjäämist! Weel suuremat takistust awaldab koolitöö peale muidugi kohaste õppejõudude puudus, mis iseäranis suur alemite ja wäiksemate linnade keskkoollides, samuti õpperaamatute ja õpewahendite puudus jne. . .“

Samas kirjatiikis jõutakse otsusele, et koolitöö edu halwab õpetajate wilets aineline seisuford:

... „Rasked majanduslised elutingimised kipuwad raugestama õpetajatele omast eneseennustamist ja töowaimustust. Walitus, eeskätt haridusministeerium, ei ole aga midagi teinud, et õpetajate seisuforda fergendada. Mõned erakoolide pidajad Wiljandis, Tartus jne. on hakanud maksma õpetajatele osa palka natuuras, Haapsalu gümnaasiumile kaubeldi suwel õpetajad, kus juures peale palga prii korter ihes kütte ja walgustusega lubati. Mujal, näit. Tallinnas, Narwas jne., kus elu iseäranis kibe, on õpetajate seisuford äärmiselt kitsas. Ujalehtedes oli teade, et walitus on otsustanud kroonult põhipalka saawaid õpetajaid warustada, ühewääriliselt riigiametnikkudega, kuid teadlikult ei ole õpetajad pea midagi saanud. . .“

Wõitu aineline seisuford loob kurtwad järeldused:

... „Igapäewase lehma eest koolitsemine kujuk õpetajaid kaolist eemale. Ja seda wõime juba näha. Tajema iseloomuga õpetajad on nii hõlpsale rikkaks saamise teele — ärileule andunud; kitsamad iseloomud koguwad enese kätte ülejõnkäiwa tumbide hulka: näit. oli juba mulle Tallinnas õpetaja, kes nädalas üle 70 tunni andis; suurem hulk on siiski weel truud oma kutsele. Kuid ka nemad on sunnitud warsti, kas kõrwalteenistuste peale üle minna ja õpetaja ametit moepärast pidama, ehk oma ametile ja koolile truuks jäädes aktiivseid abinõusid oma seisuforra parandamiseks otsima. . .“

„Päewaleht“ toob peale mõne üksiku teate kohtadelt septembri kuu jookkul ainult nr. 203 pikema kirjatiiki pealkirja all: „Kas on mõtet üliõpilastel riigiteenistusesse edasi jääda“. Kirjatiiki autor stud. E—t jõuab otsusele, et üliõpilastel mõttetu oleks riigiteenistusega kallist edasiõppimise aega raiskata:

... „Kes peab siis riigitööd tegema, kui üliõpilased, ära lähewad? — Jkka need „hõris“ teiiaad — tusewafed ametnikud. Meil on rahwast küll, hakatu aga

ametnikkude-kläss enese wäljakoolitami-
jega peale. Üliõpilased olid ainult häda-
abinõud, nagu nad igal pool esinevad ai-
tajad on piüdnud olla. On aga esimesed
raskused möödas, siis antakse töö elu-
kutselistele töötajatele üle ja minnakse
tagasi oma töö juure, ehk uutele raskus-
tele wastu. Kawemaks neid jääda kohus-
tada oleks ülekohtune. Neil on õigus lah-
kuda omalt töölt ainult sinna, kus jeda
möödapääsemata tarwis.

Normaal tööd peawad tegema normaa
töölised, mitte erafordsed eneseohwerda-
jad. Meie riigi ülesehitamise töö on meie
diplomeeritud haritlaste ja teiste elukut-
seliste tööliste teha. Adwokaadid, arstid,
insenerid, kontoristid, meremehed, kooli-
õpetajad, käsitöölised, woorimehed, wabri-
kutöölised, põllumehed — need on õiged
ülesehitajad, nende õlgadel peawad ras-
kused olema, mitte kooli-, ega üliõpilase
kanda. Kui ka neile töötingimused rasked,
siis on see õige ja peab nõnda olema,
jst siis on terve nende klässid olud ras-
ked, kuna üliõpilaste kannatamine neis-
samus tingimistes ülekohtune on, jst
tema on selles klässis wõõras. . .

„T a l l i n n a T e a t a j a“ juhib
nr. 215 tähelepanemist õpetajate-loodus-
teadlaste puuduse peale Eesti ja leiab,
et selle põhjuseks on järgmine asjaolu :

„Asjatundlikult poolt teatatakse meie
eelmise küsimuse puhul, et loodusloo koo-
liõpetajatekl Eesti praegu tšepoollest nii
suur puudus on, et etalguil ka umbkeel-
setega leppima peab. Paljud, kes oma
erihariduse poollest loodusloo kooliõpetaja-
teks väga hästi kõlbaksid, on kas parema
palga wõi muu pärast muudele ametitele
läinud, kirendatud korras ettevalmistat-
tud loodusloo õpetajad woiwad jeda ai-
nult weel alamates klässides õpetada. . .

Sellesamas numbris awaldab leht
Cartu üliõpilase sõõgiarwe 1 kuu kohta,
mis 4500 m. wälja teeb.

„S o t s i a l d e m o k r a a t“ kirju-
tab 4. sept. nr. 171 kibedast õpetajate
puudusest Läänemaal:

„Õpetajate puudus on Läänemaal otse
fisienidam. Iseäranis tundub see poremate
õpejõudude suhtes. Ka rändamine ühest
kohast teise kestab edasi. Kõige suurem
jüü selles asjas langeb küll walla oma-
walitjuste peale, iseäranis seal, kus
wõim maaltõu-meeste käes. Wõimastes
kohtades eitatakse järjekindlalt koolide
kõige pisemaidki wadjadusi, nagu näib,

sellents et õpetajast, kes pea kõik pahem-
poolsed, lahti saada. Keda asemele tahe-
takse, on teadmata. Ka õpetamise küüdi-
korda jeadmistest ei jra midagi wälja tul-
lu, jst et ka küütide wastu ollakse. Sead
kuulakse ainult sealt, kus wallandufogus
pahempoolsed ollused enamuses.

Seesama leht kirjutab nr. 172. õppe-
abinõude kibedast põuast ja nende tõus-
wast kallidusest.

174. nr. 3 awaldab „Sotj.“: Läänemaa
õpetajate protesti Lääne maakonna riigi-
maade ülema wastu, kes tahtwat koole
ülewoetud mõistatelt wälja tõrjuda.

Sellesamas nr-3 seab E. L. küsimu-
se üles, „mis tuleks algkooli jeaduses
kõige esmalt teostada?“

S. T. arwab:

„Algkool. jeaduses tuleb kõige pealt
teostada neid paragrahwe, mis omawalit-
justele kohuseks teewad kooli ülespida-
misteks tarwilikka kulufid kanda. Nagu
mäletan, leidub jeadu'es punkt, mis õi-
guse annab haridusministeeriumile har-
wilikka kulufid teha ja neid pärast wal-
lawalitjustelt administratiiv korras sisse
nõuda. Tuleb wäl a töötada kõige waja-
likumate õpetarwete nimekiri, mis wõi-
malik jaada on ja mis tingimata iga kool
omama peab ning wallawalitjust kohus-
tada neid muresema. Praegu oleneb see
täitja wallawalitjuse armust ja heast soo-
wist, mis tihti ja mitmel pool puudub.“

Nr. 181-s awaldab „Sotj.“ R. P. su-
lest pikema süüdistusarwikli Wiru maa-
konna walitjuse tegewuse asjus saamatu
warustamise suhtes. Rahakitsikus ei ole-
watki Wiru maakonna walitjusel ni
suur, kui teistes maakondades, kus wa-
rustamise asi paremini korraldatud.

Pikema artikli pühendab „Sotšiaald.“
(nr. 185) õpetajate puudu-
sele ja kaalub neid põhjuseid, mis nii-
suguse warjuskülje loonud.

Bealkirja all „Beetaagu õppetükkide
ülesandmis'es piiri“, leidub „Sotšiaald-s“
J. Pr., et meie koolides ülejõu käimal
nääralt õpilastele tööd antakse:

... Opetöö koolis kestab 5—6 tundi
päewas, mille aja jooksul kogu ergukama
pinewil on, kui nüüd niisama palju tun-
dised wõi weel enamgi, kodus õpetöö
kallal tegewuses olla, siis käib see liht-
salt õpilasele üle jõu, ja jarnasest õppimi-
sest ei ole mingit tulu. Ka ei jää õpila-
sel aega üle, wabas õhus liikumiseks,
mille tagajärjel terwis wiletjaks muutub.

Wõetagu eeskujul paljudest wäljamaa koolidest, kus juba ammu sarnase rohke pähetuupimise wastu on wõideldud ja häid tagajärgi saadud.

Kui meie tahame, et meie noorjaua küllalt tegevusewõimjaks kaswaks, siis peetagu koolides õppetükkide ülesandimises piire."

"Sotsiaald." nr. 188-s maalib keegi õpetaja maalt "Mõned pildid koolialalt."

100-nr's toob "Sotsiaald." awarama kirjutiiki peakirja all "Mõnda sõna meie koolimaja des't" peaaasjalikult neid wäärnähtusi käsitades, mis luuakse koolide ülewimise puhul mõisa hoonetesse. Leht arwab, et takistuste joetamises olewat süüdlased "põllutöönimisteenium ja tema kõrgemad ametnikud":

Leht jõuab otsusele:

... "Pea ettekääne, mis need herrad harilikult tarwitawad kohalikkude omawalitjaste palwete peale mõisahoone üleandmise asjus koolimajade jaoks, on see, et ruumi ei ole, ruumid tarwitamad walitsejad!! Kuid mõni walitseja on siiski nii lahke, et ta lubab siis ruume anda, kui walitseja eluruumidest peaks mõni tuba üle jääma. Nii, nii! Need herrad walitsejad, kes siiamaanis orjaalandusega on oma isandaid teeninud, need herrad annawad siis mõisahoone koolimajade jaoks, kui need koolimajad herrade walitsetate mõnustele ja elamiselahehusele piiri ei pane; wastasel korral peawad aga need samad hurtfikud koolimajadeks edasi jääma, mis siiamaanis olnud..."

"Sots." 194-nr. ilmus pikem kirjatöö G. Martinsoni julest alghariduse teostamise kohta.

Enam põhimõteliisemalt asub mõnikord "Postimees" kooliolusid walgustama. Näib see ju üks Tartu lehe waimu omadustest olewat, küsimusi iseteadlikkusesse arwamistesse pönnida.

4. sept. (nr. 226) kirjutab "Postimees" "Õppeaja kestusest koolides". Leht jõuab arwamisele, et

... kuigi meil algkoolides wõrdlemisi pikem õppeaegaeag tingitud on praegusest oludest, ei wõi seda mitte tunnistada meie kekkkoolide kohta. Suurem hulk kekk-

koolide õpilasi wõiks täiesti korralikult koolis käia. Meil on küll maksew ühtluskooli printsiip, mida mõneft poolt kui pühadust kaitstakse, õpetajad saawad ühesugust palga, õppekavad ja tööttingimused peaksid siis ka täiest ühesugused olema. Kuid sotsiaalistelt millestki printsiibist kinni pidamine ei ole igal juhtumisel mitte otstarbekohane, kuigi printsiip ise õige on. Kekkkooli temale wastawale seisukohale tõsmist takistada sellepärast, et meil algkoolid wõrdlemisi rahwal järjel, on üleskohus. Meie peaksiime hariduse edenemist piilidma toetada igal pool, kus see wähegi wõimalik. Tänapewi sügusel algab küll haridusministeeriumi korralduse järele kekkkoolides õpetus 2 nädalat warem kuid ka seda on weel wähe. Õppetöö peaks weelgi warem algama, ja lõppes õppetöö ka liiga wata, mitmel pool juba mai keskkel. Kekkkooli õpetaja'e suwefurjaste kestmus oleks aga wõinud lihem olla, kui muist õppeaineid kolmandaks suweks oleks jäetud."

241-nr's käsitab "Postim." küsimust, "kas on kooliõpilaste, üliõpilaste ja õpetajate mobilisatsioon otstarbekohane?"

Leht wõtab siin eitawa seisukoha:

Noored mehed kistakse teadusliku töö juurest ära. Milllega seda seleda — ei tea. Sõda, kus noored kooliõpilased ja üliõpilased esimestena sõduritena esinefid, on mööda, wälisft hädadohtu riigil näha ei ole. Kooli- ja üliõpilaskond on oma kohused isamaa wastu täitnud, ilma et nad tawu oleks jelle nõudnud. Subatagu siis neile, et nad oma sõjaaegse töö wilja — rahu — wõiks enese ja riigi ning rahwa kasuks ka wäljaspool sõjateenistust kasutada. Subatagu, et üliõpilaskond wõiks rahulikult teadusele anduda.

Niisama soowimata nähtus on ka kõrgemast algkoolist kekkkooli ülelänud õpilaste mobilisatsioonid..."

... "Ametnikud ja asutused, kes sarnaseid kooliõpilaste mobiliseerimise kärke annawad, peaksid ikka silmas pidama, et õppimine on sarnane töö, mis järjekindlusest ning wahetpidamata hoolt ning tööd nõuab. Jaasugused wahetajad, jaasugused aegud seles töös on kahjulikud ja sage-dasti parandamatud..." J. P.

Rõikumõtte Liitude ja Ühingute 1919 a. aruannetest.

Õpetajate Liidud ja Ühingu	Õpetajaid		Peetud			Tulud markades				Kulud markades				
	Liikmeid	Üheliidujä	Suh. loosol.	Ühiloosol.	Kõneleb	Liitumata	Õpid	Muud ja 1918 a. ülejäänud	Rõikum.	Liitumata	Õpetajainj. tulud	Muud	Rõikum.	Saabo
I. Harjumaa Liit.	170	210	3	12		1624		4851	6475	1142	922	3943	6007	468
1. Baltiäski														
2. Sageri	23	22	12	10		210	1277	131	1618	340	90	750	1140	479
3. Harju-Jaani	8	11		5	1				1443					
4. Juuru														
5. Jõekehme	9	13	3	2										
6. Ääri	11	14	13	7	1				1072				1063	9
7. Keila														
8. Kose	21	18	8	7										
9. Kuusaku	20	18	5	3										
10. Madise-Nisii	14	14	4	4	1				3404				2623	781
11. Rääsi														
12. Rapla	26	26	8	6										
II. Järvamaa Liit.	150	220	14	5	1									
1. Anbla	31	47	6	2	2				1020				90	930
2. Järva-Jaani														
3. Koeru	19	24	4	2	1				61				29	32
4. Türi														
III. Läänemaa Liit.	164	200	10	4		1280	1404	158	2842	573	266	1378	2217	625
1. Saapjala	52	52	2	10		1158		288	1426	590	75	524	118	237
2. Siimaa	34	49	3	7		242	502	150	894	42	96	150	288	606
3. Kullamaa	9	14		3										
4. Lihula	28	32	1	7		243	210	285	738	190	133		323	415
5. Lääne-Mägüa	10	13	6	6					100				100	
6. Märjamaa														
7. Noofsi														
IV. Pärnumaa Liit.	189	263	9	3		1966		2888	4874	564	326	1095	1935	2889
1. Audru	14	14	2	7		147	1704	231	2082	140	635	1000	1775	307
2. Halliste	11	21	3	6										
3. Häädemeeste	20	24	9	6		249		41	293	150	9		159	134
4. Jätkvi	29	24		15	4	408	1386	578	2367	150	662	782	1594	773
5. Kurfi		14		1										
6. Mõisaküla														
7. Mihkli	6	10	1	5	1	100	604	42	746	60	57	314	431	315
8. Pärnu	70	113	25	7	10	1069	1062	232	2363		62	661	723	1640
9. Saarde	20	27	4						545				422	123
10. Sindi-Taal														
11. Tori														
12. Tõstamaa	12	15	4	8	2	197	1261	567	2025	291	86	501	878	1147
13. Väandra	19	26	16	9		400	634	155	1187				934	253
V. Tartumaa Liit.			5	6										
1. Kambja	19	20	3	2	2									
2. Kodavere-Matiste	17	30	2	3		255		17	272					
3. Kurfi	11	13		6		371	300	—	671	226	120	300	646	25
4. Laiuse	20	27	6	4	2	340			340	160	65		225	115
5. Lohujuu-Avinurme	12	17	3	2		131	370		501	120	77		197	304
6. Rõo	8	10												
7. Otepää	28	24	4	3					1045				490	558
8. Rõngu	13	22		5		195			195	120	80		200	5
9. Sangaste	12	22	5	5		325		17	342	124	169		293	49
10. Võnnu	21	33		3		270		72	342		92		92	250
11. Ähti	13	16	6	4		242	771		1013	130	148	83	361	652

Õpetajate Liidud ja Ühingud.	Õpetajad		Peetud			Tulud markades				Tulud markades				
	Sittmeid	Üleandjate	Suh. foosol.	Üldfoosol.	Kõnetid	Sittmeid	Müüd	Vend ja 1918 a. ütlejät	Koffu	Sittmeid	Õpetajate liidu	Müüd	Koffu	Saldo
VI. Wiljandimaa Liit.	243	333	13	3	3	998	2409	713	4120	335	545	91	971	3149
1. Helme	36	39	1	4		581		362	943	45	240	355	640	303
2. Kolga-Jaani	16	16	5	4	mitu									
3. Kõpu	5	12		2										
4. Paistu	19	22	3	1					188				133	55
5. Põltsuvere	31	40	5	3					140					
6. Põltsamaa	35	48	6	3		534		47	581	12	56		68	513
7. Suure-Jaani	29	52	5	6		828		160	988	371	179	159	709	279
8. Tarvastu	22	22	2	5		389		225	614	260	27	160	447	167
9. Wilandi	50	102	5	2		1078		129	1207	308	30	72	410	757
VII. Virumaa Liit.	326	400	8	5	2	1574	4854	923	7352		520	1300	1820	3522
1. Mutaguse														
2. Ratwere	42		10	4	2	1007	233	19	1259	384	221		605	654
3. Simuna	32	32	7	7	4	307		947	1254	331	163	389	883	371
4. Väike-Maarja	37	31	2	9		793	853	3028	4674	763	102	3234	4149	525
VIII. Võrumaa Liit.	250	270	24	6	mitu	3439	3499	12937	19875	770	2065	12608	15435	4442
1. Antsla	30	33	6	2		562	2084	889	3791	425	45	1526	1996	1509
2. Hargla														
3. Kanapää	18	25	3	4		418		48	466	340	43	100	433	17
4. Karula	10	19	4	3	1	198		24	222	132	12	70	214	8
5. Põlva	38	42	8	7	2	641		286	927	258	75	381	715	214
6. Rõuge	33	40	2	2		824	105	571	1500	550		446	996	504
7. Räpina	23	37	3	3		705		198	903	460	28	145	633	270
8. Väike-Järva	26	21	10	5		438	380	101	919	317		200	517	402
9. Võru	42	44	5	3		1235		506	1741	823	18	200	1040	700
IX. Petserimaa Liit.	50	120	2	3					600					600
X. Saaremaa Liit.	141	200	8	11										
XI. Tallinna Õp. Selts	201	492	22	9		5633	816	2728	9177	1700	663	2591	4954	4223
XII. Tartu Õp. Selts.	83	250	28	7		4273		3228	7501	1542	718	1539	3799	3702
XIII. Valga Õ. Õp. Selts.	28	39	3	3		105		47	152		62	83	145	7

Järvamaa Õpetajate Liidu asemikkuudekoogu foosolek.

Järvamaa õpetajate liidu asemikkuudekoogu foosolekul, 21. aug. 1920. Koodes, otsustati:

1. „Kodu“ ettefulnud raskuste peale vaatamata edasi pidada ja selleks Liidu juhatusele digus anda oma arandagemist mööda laenufid teha; „Kodu“ ülevahtpidamise kuulid ühingute vahel ära jaotada;

2. Warustusühimuses liidu juhatusele digus anda oma arandagemist mööda samme astuda, ja tarwilikke lepinguid teha.

3. Õpetajate valimistel üleskerkinud ühimumustes järgmisele waiukohale astuda:

On kellelegile ülekohut tehtud, siis peab ta sellest otskohe kohaliku ühingu teatama, kes täielise juurduse toimepannes, selle edaspidisteks korraldusteks maakonna liidu juhatusele edasi saadab. Kõnnatajal on digus tagandada ühingu poolt moodustatud uuri-mis-kõnnimisjoniist isikuid, keda ta küllalt er-pooletuks ei pea.

4. Lõnnistuste wäljaõnnimist professio-naal-eeitika üle (kohaliste ühingute ettepane-kul) maakonna liidu juhatuse hooleks jätta.

—r.

Kahe aastaga on

„Waba Maa“

tõusnud esimesele kohale Eesti ajakirjanduses.

„Waba Maa“ Juhtkirjad — tähtsamate poliitikategelaste ja eriteadlaste sulest.

„Waba Maa“ Kirjanduse ja teaduse osas (joonealustes) kirjutavad paremad Eesti kirjanikud ja õpetlased.

„Waba Maa“ Päewauudised — kõige värskemad ja rikkalikumad.

„Waba Maa“ Siseriigi teadete eest kannawad hoolt üle pooletuhande kaastöölise.

„Waba Maa“ Eriteated tulewad igast ilmakaarest raadio, traadi ja posti teel.

„Waba Maa“ Väljamaa osakond on kõige täielikum. Oma kaastöölised tähtsamates väljamaa keskohtades.

„Waba Maa“ Põllumajanduse ja maa-
korralduse, tööstuse ja kaubanduse osak. on kõige põhjalikumad.

„Waba Maa“ Spordi teated äratavad oma värskuse poolest üleüldist tähelepanu.

„Waba Maa“ maksuta kaasanded: 1) Põllutöö ajakiri „Maames“ toob iga nädal selgitavaid põhiwaa-
teid ja juhatusi agronoomide, instruktorite ja teiste tegelikkude põllupidajate poolt. 2) Kirjanduslises eralisas, mis kolm korda nädalas ilmub, Anatole France'i kuulus romaan „Jumalad jänewad“, Prantsuse rewolutsiooni ajast.

„Waba Maa“, mis wara hommikul ilmub, jõuab lugejale värskelt ja esimesena kätte ka kõige kaugeimates Eesti riigi nurkades.

„Waba Maa“ kuulutustel on suur mõju. Jgaüks kuulutab kõige pealt ajalehes, mida kõige rohkem loetakse. Ja see leht on „Waba Maa“

Lehe tellimise hind:

1 kuu	peale postiga koju kätte saates	50 marka.
2	" " " " " "	100 "
3	" " " " " "	150 "

Wäljamaale 70 marka kuus.

Kuulutuste hinnad:

1 millimeeter	esimesel leheküljel	3 mrk. — penni.
1	teksti keskel	3 " 50 "
1	kuulutuste küljel	2 " — "

Töötsemise kuulutused 75% hinnaalandusega.

Tellimisi wõtawad vastu „Waba Maa“ peale kõik postkontorid Eestis ja teised lehe tellimiste-wastuwõtjad.

Kõik kirjad ja rahasaadetused järgmise aadressi all: „Waba Maa“, Tallinnas, postkast 72. Toimetus ja talitus Tallinnas Pikal t. 54 ja 56.

Kirjastusühisus „Waba Maa“,